

PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE
KATEDRA DĚJIN STÁTU A PRAVA

d i p l m o v á p r á c e
PŘECHOD K FAŠISTICKÉ FORMĚ VLÁDY V NĚMECKU /1933-1935/

Vedoucí diplomové práce: JUDr Jaromír Císař

Vypracovala: Klára Samková

Druh studia: denní, 11. stud. sk.

Adresa: Brno, Lesnická 7, 613 00

PRAHA 1986

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Přechod k fa-
šistické formě vlády v Německu vypracovala samostatně
a že jsem použila pouze pramenů a literatury, která je
uvedena v seznamu na konci této práce.

V Praze 15. března 1986

.

O b s a h

1.	Úvod do problematiky.	4
2.	Výmarská ústava a historicko-ekonomické a politické podmínky vzniku nacismu . . .	7
3.	Od Výmarské ústavy k nacionálně-socialis- tické diktatuře	17
4.	Ohlasy československé odborné právnícké literatury na události v Německu ve tři- cátých letech	46
5.	Seznam pramenů a použité literatury . . .	62

Po skončení druhé světové války celý svět doufal, že ideologie, jejíž popularisace přinesla desítky milionů mrtvých, je navždy smetena z povrchu země. Svět porazil německý nacismus a fašismus a byl přesvědčen - nebo alespoň doufal - že již nikdy žádný jedinec, ať by byl podporován kýmkoliv, už nebude moci způsobit tolik zla, kolik jej způsobil Adolf Hitler. Lidé věřili, že spojenectví vítězných mocností, které Němci považovali na začátku války za nereálné, se udrží i v mírových dobách. Po čtyřiceti letech od podepsání kapitulace Německa však opět existují dva bloky, jejichž střetnutí hrozí nebezpečným výbuchem. Výbuchem o to silnějším, že arzenál obou stran je vybaven atomovými a neutronovými zbraněmi.

Není to však vojenský potenciál, který nejvíce ohrožuje klidný život na Zemi. Je to především ideologie, která se stala zbraní reakčních kruhů, útočí na výdobytky demokracie a humanismu a strhává proud dějin o mnoho let zpět. Podíváme-li se blíže na kterékoliv středisko mezinárodních konfliktů, najdeme v jeho jádře vždy boj proti myšlenkám, majícím společného jmenovatele. Jsou jím právě ty ideje, za jejichž zánik všichni pokrokoví lidé bojovali před čtyřiceti lety.

V Chile vládne otevřený fašistický režim, mající všechny charakteristické znaky absolutistické diktatury. Konflikt ve Střední Americe je jednoznačně konfliktem demokratických sil s velkokapitálem, k němuž snadno najdeme paralelu nejen v německých dějinách, ale v dějinách kolonialismu vůbec. Režimu presidenta P. Bothy stačí již jenom zažehnout pece krematorií v nové Osvětimi a Buchenwaldu, aby politika rasismu došla svého úplného na-

plnění. Začneme-li analyzovat situaci na Blízkém Východě zjistíme, že podstatou celého problému je vypjatý nacionalismus obohacený o náboženskou nesnášenlivost. A sledujeme-li průběh voleb v některých zemích - naposledy například na Filipínách - najdeme často konzervativní stranu vyzbrojenou takovými hesly a takovými prostředky volebního boje, jaké jsme poznali na počátku třicátých let v Německé říši.

Všechny tyto politováníhodné skutečnosti nás opravňují k domněnce, že ideje a praktiky fašismu nejsou mrtvy. Že přetrvávají dál v nových formách neonacismu a neofašismu. Obohaceny o nové zkušenosti jsou znovu schopny tytéž konflikty, ovšem s daleko otřesnějšími následky.

Většina lidstva si je velmi dobře tohoto nebezpečí vědoma a snaží se mu zabránit. Ale k tomu, aby mohla zabránit konfliktu současnému, musí pochopit konflikt minulý. Musí jej analyzovat, vyvodit z něj důsledky a závěry, které by současnosti přinášely poučení i návod na řešení současných problémů. Interpretace historie však bývá velmi ošemetnou úlohou. Vykladač není zákonitě neustranný. Buď stojí na straně ospravedlňující nebo na straně kritizující. Objektivnost i takových dokumentů, jako jsou zákony, je relativní, neboť zákony vyjadřují vůli vládnoucí třídy a nezahrnují dialektiku vztahů mezi nimi. Vztahy samy o sobě pak nemohou zpravidla zachytit realitu, vyjádřenou strohým číslem. Tak historické obou táborů stojí stále mezi současnou skutečností, která je nutí se k dané problematice znovu vracet a znovu vše přehodnocovat, a mezi určitou nechutí či spíše

obavami z dané problematiky, vyvolanými právě obrovskou složitostí dějinných událostí a obtížností jejich výkladu.

Německo a německý nacismus je jedním z takových ožehavých problémů, k nimž se stále vracíme. A nejenom specialisovaní odborníci. Přerod buržoazně-demokratického státu, státu s demokratickou ústavou a dlouholetou vládou sociálně demokratické strany, v jeden z nejreakčnějších států Evropy je aktuální i pro současnou právní vědu. Je tomu tak proto, že současná politická situace se svými častými zvraty, s častou změnou režimů v mnoha zemích přispívá k celkové destabilisaci světa a ke vzrůstu pravděpodobnosti vzniku ozbrojeného konfliktu, jak lokálního, tak celosvětového charakteru. Příklad Německa poskytuje klasickou ukázkou země, která prodělala reakční zvrát, pro jehož dějinnou rekonstrukci nacházíme dostatek podrobných informací. Na jejich základě se můžeme nejen poučit o přesném sledu událostí, ale vyvodit z nich i zobecňující závěry, aplikovatelné na současný politický život. O takovouto sondu do minulosti se pokouší následující práce.

Výmarská ústava a historicko-ekonomické a politické podmínky vzniku nacismu

Často je diskutována otázka, zda Německo bylo skutečně historicky "předurčeno" k tomu, aby se stalo výchozím místem pro nástup nacismu, pro vznik nejterorističtější diktatury, jakou svět poznal, pro rozpoutání největší tragédie, kterou lidstvo prožilo za celou dobu svých dějin. Sama skutečnost, že sjednocené Německo podniklo v necelých třech čtvrtinách století svého trvání vznik dvou nejkrvavějších konfliktů, jejichž výsledky představují desítky milionů mrtvých a nedozírné materiální škody, nutí k zamyšlení, existuje-li snad nějaké "německé specifikum" nebo mohl-li se stát iniciátorem těchto událostí kterýkoliv jiný stát či národ.

Prvky, které se staly dominujícími v tak zvané třetí říši, můžeme najít u valné většiny imperialistických států v době jejich politicko-hospodářské expanze. Připomeňme jenbúrské války a s nimi spjatý rasismus, Holanďany prováděná genocida na černošském obyvatelstvu. Úplné anglické porobení Indie zde mělo za následek vznik další kasty, kasty nejvyšší, kasty složené z anglických vládních úředníků a důstojníků. Při zmínce o imperialistické Francii se nám jistě vybaví nejen severní a západní Afrika, ale i poloostrov Zadní Indie a dlouhý boj národů těchto zemí za samostatnost. Rasismus, genocida, totalismus a bezprávi doprovází dobývání tzv. divokého západu Spojených států amerických i jejich výboje do Tichomoří.

Konečně ani kvalitu vztahů rozpínavého carského Ruska k neruským národnostem není možno idealisovat. Přesto se všechny tyto státy v obou vrcholných střetnutích - ve druhé světové válce tím spíše, že monarchistické Rusko vystřídal Sovětský svaz -- jednoznačně postavily proti německému militarismu a spojenými silami jej porazily. Byla to tedy opravdu nějaká zvláštní německá vlastnost, která nutila tento národ chovat se v určitých dějinných momentech tak, jak se zachoval? Je dána snad jeho specifickým historickým vývojem?

Někteří odborníci se domnívají, že tomu tak skutečně je. Studujeme-li stěžejní dílo, na němž byla ideologie německého nacismu postavena, knihu Alfreda Rosenberga *Der Mythos des 20. Jahrhunderts*, nacházíme tam odkazy na tytéž "německá specifika" - samozřejmě s opačným hodnotícím znaménkem. Prameny německé tragedie jsou někdy hledány až ve 12. století, v expanzi na východ, v kolonizaci slovanských polabských a pobaltských území i ve vzniku junkerů jako vládnoucí třídy v Prusku. A. Kolman je hledá např. i v německé reformaci a v protestantsky odlišném pojetí takových pojmů, jako je "bůh", "stáť", "moc" nebo "pokora". Za další historický podnět vedoucí zákonitě ke zrození nacistické diktatury bývá považována dávná německá státní roztráštěnost. K ní se pojí neexistence tradic stavovských sněmů a konstituční monarchie, nedostatek demokratických zvyklostí vyvěrající z dlouhodobého bezparlamentního zřízení a posléze převážně formální funkce zákonodárných shromáždění. Domnívám se, že tyto skutečnosti jistě přispěly ke zformování nacismu, že to však bylo v míře daleko menší,

než se obvykle předpokládá. Všechny ony historicko-politické momenty byly nepochybně pouze zčásti pramenem, ústícím do první světové války, jejímž důsledkem byla Versailleská smlouva a obnova německého státu na základě Výmarské ústavy. A právě tato ústava se stala právní základnou nacistického převratu.

Další otázkou je, jak se mohlo dostat tak ohromné podpořky člověku, jako byl A. Hitler, a politické straně, jakou byla Nacionálně socialistická německá dělnická strana. / Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei - dále pouze NSDAP /. Po první světové válce se Německo ocitlo v řadách poražených států a jeho mezinárodní postavení bylo vymezeno mírovou smlouvou. Ta však byla poznamenána značnými rozpory mezi velmocemi. Díky nim se neprosadil kurs nejostřejší politiky, zastávaný Francií, která požadovala rozdělení Německa a vytvoření autonomních států na úrovni situace před rokem 1871, odtržení území na levém břehu Rýna od Německa a jeho připojení k Francii. Británie vycítila v těchto požadavcích ohrožení svých zájmů na kontinentu a byla ochotna podporovat Německo, které považovala za budoucího rovnocenného partnera Francie. Tím, že bylo Německo poraženo a zbaveno kolonií, cítili se Britové dostatečně zabezpečeni proti dalšímu germánskému výboji. Americký prezident Wilson, který měl na zřeteli především hospodářské zájmy své země, zaujal vůči poraženým stanovisko nejshovívavější.

Rozepřemi vítězných mocností byla poznamenána i smlouva s Německem, podepsaná ve Versailles 28. června 1919. Podle ní ztratilo Německo 13 % svého území a 6,4

miliónu obyvatel. Muselo uznat existenci samostatného Československa, Polska a nezávislost Rakouska. Muselo souhlasit se zrušením všeobecné branné povinnosti a s rozpuštěním své dosavadní armády. Nová ozbrojená moc byla početně omezena na 100 000 mužů. Na pravém břehu Rýna bylo vytvořeno padesát kilometrů široké demilitarizované pásmo. Levý břeh této řeky, rozdělený na tři okupační zóny, byl zasažen na pět, deset a patnáct let dohodovými vojsky. Do května 1921, kdy měly být reparační komisi vypracovány celkové podmínky placení válečných náhrad, bylo Německo povinno zaplatit 226 miliard marek ve zlatě, zboží a v cenných papírech. Řada požadavků se týkala obchodních smluv, přístavů a vodních cest. Posléze se Německo muselo zříci pro něj výhodnějšího brest-litevského míru a uznat nově vzniklé státy na území bývalého Ruska. Hospodářská situace, kterou tato smlouva způsobila, byla zhoršena konkretizací reparačních požadavků z 24. - 29. ledna 1921, jež vyvolaly v zemi značné pobouření. I když byly reparace oproti původním požadavkům už v dubnu téhož roku sníženy na 132 miliard zlatých marek, bylo Německo ve velmi svízelné pozici, zejména vůči Francii. Celkové oslabení jeho ekonomiky se projevilo plnou měrou v období světové hospodářské krize, kdy byla tato země postižena daleko tvrději než ostatní kapitalistické státy. V roce 1932, tedy bezprostředně před převzetím moci nacisty, bylo v zemi oficiálně 5,2 milionů lidí bez práce. Ve skutečnosti však jejich počet přesahoval 7 milionů, to je 44% z celkového počtu praceschopného obyvatelstva. Vedle Itálie, kde ztratilo práci plných 50% dělníků, to byla

nejvyšší nezaměstnanost v Evropě. Hospodářská krize se projevila ohromnou stagnací výroby, která oproti roku 1928 klesla v roce 1932 o celých 42%. Připočteme-li k tomu ještě obrovskou devalvaci říšské marky, dostáváme obraz státu který nejenže nebyl schopen dostát svým zahraničním závazkům, ale nemohl se svými často se měnícími slabými koaličními vládami zvládnout ani svou situaci vnitrostátní.

Přehlížíme-li další podmínky diktované Německu Versailleskou smlouvou, musíme se zastavit nad bodem týkajícím se armády. Její stav byl omezen, branná povinnost zrušena, zemí proudily davy vysloužilců, namnoze neschopných zapojit se po čtyřletém pobytu v poli do mírového života. Zároveň jednou z mála zásad, na které se shodlo všech dvacet postupně se v Německu vystřídavších vládních kabinetů a říšský sněm, ať byl v jakémkoli složení, bylo, že chce-li Německo znovu aspirovat na postavení světové velmoci, musí mít silnou armádu. Jeden ze způsobů, jak se vyhnout plnění Versailleské smlouvy v otázce zbrojení, bylo zřizování nepravidelných branných svazů a oddílů, které byly nepostižitelné. Tyto "bojové svazy" rekrutovaly své členy zejména z řad bývalých frontových vojáků a stávaly se oporou různým politickým stranám. Podobný vývoj můžeme sledovat i ve fašistické Itálii či v horthyovském Maďarsku. Na rozdíl od těchto států se v Německu tyto oddíly rozšířily natolik, že už od poloviny dvacátých let můžeme považovat za součást volebních bojů i teroristické akce pořádané jednotlivými stranami, přepady a rozhánění politických schůzí i pronásledování stranických funkcionářů. Na počátku

roku 1932 jsou všechny strany - včetně komunistické - přinuceny mít nějaký svůj "ochranný" oddíl. Zaměříme-li se na aktivitu těchto těles těsně před nacistickým vítězstvím, zjistíme, že dvaatřicátý rok byl vlastně rokem skryté občanské války, probíhající po celé zemi pod pláštíkem politického a volebního boje.

Násilí nebylo v Německu ničím novým a neschopnost vlády potlačit příznaky terorismu už v počátcích plně předznamenala její bezmocnost při nástupu nejterorističtější z politických stran - strany politiky revanšismu a nacionalismu - k moci. Valná část záporných jevů tohoto období by byla odstranitelná, kdyby existovalo zákonodárství, vycházející z buržoazně-demokratických zásad a důsledně je dodržující. Základním kamenem právního stavu v Německu měla být Výmarská ústava. Byla to první skutečně demokratická ústava Německa, a přes to právě ona po formální stránce umožnila vítězství nacismu. Už v ní samé byla zahrnuta možnost sebe-likvidace a zrušení státního zřízení, jehož byla fundamentem. Na rozdíl od ústavy Německé říše z roku 1871, která vznikla bez vlivu právní vědy a vůbec nebyla obtížena teoretickými výklady, Výmarskou ústavu sepsali právníci - teoretikové, což se projevilo v její koncepci i obsahu. Konstituce z roku 1919 nebyla však výsledkem listopadové revoluce, neodpovídala politickým požadavkům revolučního proletariátu a maloburžoasie. Byla sice ústavou demokratickou, ale právě její odtržení od poválečných revolučních událostí způsobilo, že alespoň z části navázala na negativní prvky své předchůdkyně. Snahy tvůrců nové ústavy zabránit možnosti vzniku abso-

lutistické vlády jsou zcela jasné, avšak způsob, který zvolili pro zajištění demokratické formy vlády se ukázal být v aplikaci na německé poměry neodpovídající.

Výmarská ústava především důsledně rozdělila výkon moci tak, že správa a justice omezovaly moc zákonodárnou, místo aby jí byly podřízeny a jí kontrolovány. V části páté této ústavy je moc zákonodárná rozdělena mezi říšskou vládu a říšský sněm tak, že - viz článek 69 - návrhy zákonů podané říšskou vládou potřebují souhlas říšské rady, a - viz článek 74 - říšská vláda má právo záповědi vůči zákonům, na kterých se usnesl říšský sněm. Situace, kdy vláda by nebyla schopna jednotného postupu vůči říšskému sněmu, ani případ neschopnosti říšské rady čelit tlaku vlády není v ústavě řešen. Právě tento nedefinovaný vztah mezi vládou a sněmem umožnil zachování pruských říšsko-německých předválečných tradic, kdy se státní byrokracie stala silnějším mocenským faktorem než říšský sněm. Ten vyjadřoval především mocenský poměr jednotlivých politických stran a jelikož byli poslanci fakticky vázáni svou stranickou příslušností, záviselo stanovisko sněmu na vytváření různých koalicí poslaneckých frakcí.

Zvláštní bylo postavení říšského prezidenta. Srovnáme-li obě německé ústavy, zjistíme, že v nich hraje zásadní roli silná vůdčí osobnost nadaná mnohými oprávněními. V první ústavě byl touto osobností císař, jemuž podle oddílu IV. článku 11 náleželo právo zastupovat stát navenek, vyhlašovat válku a mír / v případě neobraně války se souhlasem spolkové rady / uzavírat spoje-nectví a jiné smlouvy, pověřovat a přijímat velvyslance.

Obdobná práva byla Výmarskou ústavou vymezena říšskému prezidentu, přičemž mu bylo výslovně svěřeno vrchní velení nad brannou mocí státu /článek 47 ústavy/.

K návaznosti nové ústavy na předešlou dochází i ve vymezení další presidentovy pravomoci. Článek 19 německé říšské ústavy obsahuje text: " K plnění ústavních povinností vůči spolku mohou být členové spolku přidrženi cestou exekuce. Na exekuci se usnází spolková rada a vykonává ji císař". V článku 48 ústavy z roku 1919 pak čteme: " Jestliže země neplní své povinnosti, které jí ukládá říšská ústava nebo říšský zákon, může ji k tomu přidržet říšský prezident pomocí ozbrojené moci. Je-li v Německé říši porušena nebo ohrožena veřejná bezpečnost a pořádek, může říšský prezident učinit nutná opatření k obnovení veřejné bezpečnosti a pořádku a v případě potřeby zakročit ozbrojenou mocí. Za tímto účelem může zcela nebo zčásti zrušit účinnost základních práv zakotvených v člancích 114, 115, 117, 118, 123, 124, 153 ". Oproti pravomoci císaře při neplnění povinnosti členským státem je pravomoc presidenta rozšířena na "případ ohrožení bezpečnosti a pořádku" a zároveň je zcela vynechána podmínka usnesení spolkové rady na exekuci. Císaři byla dána pouze moc výkonná, prezident rozhoduje o aplikaci tohoto článku sám, bez jakéhokoliv - byť formálního - omezení. Použití takových právně vágních pojmů jako " ohrožení veřejné bezpečnosti" a "dočasnost" činí článek aplikovatelný na širokou škálu situací při praktické časové neomezenosti. Historie ukázala, že právě tento článek se svým neurčitým pojetím se stal onou skulinou, kterou do demokratického sys-

tému pronikla totalita.

Položíme-li si znovu otázku, zda jedinou možnou vývojovou cestou bylo pro Německo nastolení totalitní vlády, musíme zřejmě dojít k záporné odpovědi. Skutečností je, že zde existovaly objektivní podmínky po protidemokratický převrat hluboce před třiatřicátým rokem. To, že poražené Německo nepodepsalo po prohrané válce smlouvu kapitulací, ale pouze smlouvu mírovou, že centrální německé oblasti zůstaly ušetřeny obsazení dohodovými vojsky a konečně i to, že se vítězné mocnosti nemohly dohodnout ani na výši ani na formě válečných reparací, mohlo vzbudit u poraženého národa domněnku, že poražen nebyl on, ale jeho neschopní vůdcové. Pruské militaristické tradice, pěstované několik staletí, byly sice ustanoveními Versailleské smlouvy formálně zlikvidovány, ale právě toto jejich odvržení mohlo být pocíťováno jako ztráta tradic národních. Hospodářské obtíže způsobené splácením reparací a na konci dvacátých let největší ekonomickou krizí, jakou kapitalismus dosud poznal, musely u velké části národa vyvolat zášť vůči těm, kdo domněle tyto svízele způsobili - proti vítězům. Všechny tyto okolnosti by se byly daly překonat, pokud by byl k dispozici konstruktivní program silné demokratické vlády. Demokratismus a parlamentarismus však nebyl systém, který by měl v Německu hluboké kořeny. Samotné jeho konstituování vytvořením Výmarské republiky nestačilo k jeho rozvinutí a udržení. Toho by byly schopny pouze sjednocené levicové strany, zatlačené však po revoluci v listopadu 1919 do pozadí. Nedůslednost vítězných mocností, které kalkulovaly spíše s Německem jako s potencionální

hrází proti vlivu sovětského revolučního příkladu, se mohla Němcům zdát jako jakási forma "odpuštění". A proto ve chvíli, kdy se na politické scéně objevila NSDAP, vášnivě kritizující střídající se vlády, byli mnozí Němci ochotni se nechat vést znovu k témuž cíli jako na počátku století, avšak tentokrát již podle svých představ k "zaručeně jistému vítězství".

Od Výmarské ústavy k nacionálně-socialistické diktatuře

Při pohledu do historie Evropy dvacátého století spočívá náš zrak zcela jistě na Německu. Politické utváření země, která dala podnět ke dvěma světovým válkám, se stává předmětem zájmu všech, kteří se snaží najít v dějinách poučení pro budoucnost a zároveň odpovědět na problémy, které před nás postavila minulost. Stává se předmětem zájmu těch, kteří se snaží o zobecnění a o nalezení příčinných souvislostí a důsledků, o jednoznačné odpovědi na nejednoznačné otázky.

První světová válka znamenala pro Německo předěl, kterým byla ukončena éra císařství a kterým byly vytvořeny podmínky pro nastolení buržoazně-demokratické vlády. Republika, vytvořená na těchto buržoazně-demokratických základech pak existovala celá dvacátá léta a první rok let třicátých.

Od dvaatřicátého roku, kdy NSDAP začala mohutně rozvíjet svoji činnost, není již situace tak snadno definovatelná. Formálně zůstala Výmarská ústava zachována - tak tomu však bylo vlastně po celou dobu nacistické vlády - ale začaly se objevovat prvky, odporující buržoazně-demokratickým zásadám a předznamenávající jejich degradaci. Máme-li pak přesně určit okamžik převzetí moci nacistickou stranou, dostáváme se do ještě větších obtíží. Je tímto momentem snad 30. leden 1933, den, kdy se A. Hitler stal říšským kancléřem? Nebo jím je až přijetí zmocňovacího zákona 23. března 1933? Či až faktická likvidace politic-

kých odpůrců, zákaz německé komunistické strany 14. března a rozpuštění sociální demokracie 19. března 1933? Je jím ustanovení vůdce jako nejvyšší hlavy státu po smrti presidenta P. von Hindenburga? Od července 1933 zůstala jedinou povolenou stranou NSDAP a také tento okamžik může být považován za definitivní převzetí moci nacisty. Sama se domnívám, že oním bodem, ve kterém došlo ke zlomu, bylo právě jmenování A. Hitlera říšským kancléřem. Vše ostatní bylo jen důsledkem a nutným pokračováním politiky nacistické strany. Od okamžiku, kdy A. Hitler zasedl v pracovně na berlínské Wilhelmstrasse, bylo jen otázkou času, kdy a jakým způsobem se mu podaří prosadit to, co už hlásal v Mein Kampf ve dvacátém třetím roce.

Samostatné působení NSDAP v německém státě můžeme rozdělit do tří časových období. První se počíná jejím založením v roce 1919. Místem jejího založení byl Mnichov, město, kam se soustředily kontrarevoluční skupiny pomáhající potlačit Bavorskou republiku rad. Již od počátku podporovaly nacistickou stranu finanční kruhy, zejména bavorské. Jednou z nejdůležitějších osobností, která od počátku stála za vůdcem nacionálních socialistů byl H. Thyssen, magnát těžkého průmyslu v Porúří. Politickým programem byla od samého začátku strany sociální a nacionalistická demagogie, která se projevovala i v jejím názvu. Z něj také vyplývalo, že A. Hitler se bude snažit proniknout mezi masy pracujících. Snahy nacistů přitáhnout na svou stranu proletariát se setkávaly většinou s neúspěchem. Šla za nimi maloburžoazie, zejména městská, různé deklasované živly a přede-

devším bývalí důstojníci a poddůstojníci, kteří byli nejvíce postiženi snížením stavu armády. Dělnická třída nebyla hlavní oporou NSDAP, avšak nacisté získali ty sociální vrstvy, které se mohly stát spojenci dělnické třídy v boji proti hitlerovcům. Samotná nejednotnost dělnických mas, nejednotnost sociálních demokratů a komunistů pak zapříčinila nemožnost účinného boje proti největšímu nebezpečí, které Německu kdy hrozilo. Sympatie vládnoucích tříd k Hitlerově straně ochladly po pokusu o nacistický převrat v Mnichově 8. listopadu 1923. A. Hitler tehdy využil napjaté politické situace a přepadl se svými stoupenci shromáždění generálního komisaře von Krahla. Napřaženou pistolí se pokusil jeho a von Lossowa, bavorského generála, přinutit k vytvoření společné vlády, v níž by se stal on sám říšským kancléřem. Puš však přišel ve chvíli, kdy politická krize v zemi již byla v podstatě zažehnána a buržoasie neviděla důvod, proč se vzdát parlamentní formy vlády, vyhovující v dané chvíli jejím požadavkům.

V podmínkách hospodářské stabilisace země nemělo nacistické hnutí šanci na úspěch a tak jediným výsledkem mnichovských událostí byl dočasný zákaz NSDAP. I po obnovení její činnosti se objevily negativní důsledky listopadu v podobě značného poklesu subvencí, poskytovaných straně průmyslníky a bankéři. Tím se stala i nacistická propaganda méně efektivní a v letech 1924 - 1928 nacisté představovali v říšském sněmu jednu z nejslabších stran. Dokonce i počet členů strany se až do roku 1929 soustavně snižoval. To však neznamenal, že by A. Hitler byl německými kapitalistickými kruhy zcela zavrhnut.

Zejména ti, kteří byli blíže obeznámeni se skutečnou hospodářskou situací země a registrovali první známky blížící se hospodářské krize, nedovolili, aby se nacisté z politické scény zcela vytratili.

Důležitým úspěchem pro hitlerovce bylo získání velkopřemyslníka Kůhrdorfa pro politické cíle strany. Tento magnát stál v čele Svazu těžařského průmyslu v Porúří a Jednoty metalurgického průmyslu severozápadu. Kromě velké finanční podpory se zasloužil i o propagandu nacionálně-socialistického hnutí, když např. 22. srpna 1929 vystoupil v berlínském listu Der Tag se článkem, žádajícím skutečné rozvinutí strany. Po účasti na norimberském sjezdu nacistů pokračoval v propagandě nacistismu tím, že dal časopisu Völkischer Beobachter otisknout svůj dopis A. Hitlerovi plný obdivu a nadšení s nacistickému vůdci. Avšak na tom, že se NSDAP stala favoritkou německého velkokapitálu má největší zásluhu A. Hugenberg, bývalý generální ředitel Kruppova koncernu a v době Výmarské republiky akcionář společnosti, ve které byly sjednoceny nejdůležitější prostředky propagandy - informační agentury, časopisy, kinematografie apod.

Zdrojem příjmů nacistů se stala v devětadvacátém roce i podpora nacionální strany, která se zavázala podstoupit hitlerovcům jednu pětinu svých příjmů. K dohodě mezi představiteli obou stran došlo v létě 1929, kdy probíhala kampaň proti tzv. Youngově plánu splácení reparací. Šlo o revizi Dawesova plánu, podle níž se měly válečné reparace splatit v průběhu příštích 37 let. Německo usilovalo o větší hospodářskou a zahraničně-politickou samostatnost. Přijetím Youngova plánu Německem 3.-10.

ledna 1930 byl položen základ sblížení německého finančního kapitálu s finančním kapitálem americkým, což umožnilo urychleně budovat hospodářský a vojenský potenciál Německa. Je pochopitelné, že nacionální a nacistická strana zaujímaly k Youngovu plánu stejně odmítavé stanovisko. Společná politika pak vedla i k dalšímu postupnému sblížení stran. V plebiscitu, rozhodujícím o přijetí Youngova plánu Německem, byli sice hitlerovci poraženi, nebyla to však porážka jejich strany. Naopak. Nacisté dovedně spojili kampaň plebiscitu s agitací pro svoji stranu a výsledkem byl prudký vzrůst jejich popularity.

Nacisté zvyšovali počet svých členů všemi prostředky. Složila jim k tomu hlavně propaganda plná šovinismu, revanšismu, rasismu a sociální demagogie. S růstem hospodářské krize rostla i návštěvnost schůzí a mítingů pořádaných nacionálně-socialistickou stranou v každém městečku i vesnici.

Prvním signálem, předznamenávajícím politický vzestup nacistické strany, byly volby do bádenského zemského sněmu 27. října 1929. Ještě v květnu - tedy před hlavním náporům kampaně proti Youngově plánu - ztratili hitlerovci v saském zemském sněmu obě poslanecká křesla. Avšak v Bádensku, které nikdy nebylo pravicově orientovanou zemí, získali na podzim téhož roku 65 000 hlasů, které jim zajistily šest mandátů. Tento vývoj potvrdily další volby, konané na podzim devětadvacátého roku. V Bavorsku, kde nacistické hnutí vzniklo, a v Duryňsku, kde 8. prosince probíhaly volby do zemských sněmů, získali nacisté po devadesáti tisících hlasů a po šesti poslaneckých křeslech. Byla to pouze nepatrná menšina, vždyť duryňský sněm měl

53 členů, ale nacisté přesto nezůstali jen malou opzič-
ní stranou, jak by se dalo usuzovat. V Duryňsku se prak-
ticky všechny buržoazní strany spojily proti sociální
demokracii a komunistům, kteří měli dohromady 24 mandá-
tů. Do čela pravicové koaliční vlády byl postaven starý
Hitlerův stoupenec W. Frick. jeden z aktivních účastní-
ků pokusu o puč v Mnichově v roce 1923. Tak se Duryňsko
stalo první spolkovou zemí, s nacistickou vládou. Záro-
veň se upevňovala posice nacionálních socialistů ve vel-
kých městech ; v Berlíně se počet členů strany zvýšil
čtyřikrát. Na konci roku 1929 se k přívržencům A. Hitle-
ra začali počítat i mnozí východoprusští junkeři, kteří
viděli v A. Hitlerovi člověka schopného zajistit "okam-
žitou radikální přestavbu veškeré vnitřní politiky".

Jako jeden z prvních úkolů si nacionálně-socialistic-
ká strana vytýčila změnu politického kurzu a postupnou
likvidací buržoazní demokracie, rozbití "velké koalice"
a odchod sociálních demokratů z vlády. Rok 1929 byl rokem,
v němž se plnou měrou začala projevovat nestabilita vlá-
dy a její neschopnost zvládnout politickou situaci v Ří-
ši demokratickými prostředky. Dne 27. března padla vláda
sociálně-demokratického představitele H. Müllera a o tři
dny později vznikl koaliční kabinet v čele s křesťanským
demokratem H. Brüningem. Ten začal vládnout pomocí mimo-
řádných dekretů, které citelně snižovaly význam říšské-
ho sněmu.

Hospodářskou krizi se pokoušel H. Brüning řešit pře-
devším na úkor nižších a středních vrstev a rychle strá-
cel u nich podporu. Důsledkem toho byl rozpuštění říšské-
ho sněmu a vypsání nových voleb. Volby probíhaly za mimo-

řádné aktivity nacistické strany, která poprvé uplatnila svoje metody " masového zpracovávání obyvatelstva". Obrovské množství mítingů a schůzí, plakáty, které svou jednoduchostí, ba až primitivností připoutávaly pohledy všech, rychlost a operativnost propagandy obracející se k různým vrstvám a sociálním skupinám v kooperaci s plánovanými teroristickými akcemi, to vše mělo obrovský vliv na masu voličů, především na mládež. Revoluční boj, ke kterému zvala komunistická strana, odezvu u středních vrstev nenacházel a také mnozí dělníci, členové reformistických odborů, se stavěli na stranu sociálních demokratů, odmítajících svou činnost s komunisty zkoordinovat.

Nacisté se obraceli na každou společenskou skupinu a třídu zvlášť a zaměřovali se speciálně na ty problémy, které byly té které vrstvě obyvatelstva nejbližší a pro ni nejpalčivější. Dělníkům byla slibována likvidace nezaměstnanosti a platová reforma, zemědělcům snížení úroků z hypotekálních dluhů a zkoncování s rozprodejem půdy. Maloobchodníci a řemeslníci měli být zbaveni obchodních domů, které byly prohlášeny za "citadelu evropského kapitálu vykořisťujícího árijské pracující." Všechny sliby, které Hitler a jeho věrní rozdávali vpravo vlevo si navzájem zcela odporovaly, ale to mohl vidět pouze ten, kdo by stál mimo proud politických událostí a mohl by objektivně srovnávat a analyzovat. A takového jedince či skupiny nebylo ne-li vůbec, nebylo ho aspoň na půdě politických bojů.

Svou úlohu v nacistické propagandě segrál i odchod okupačních vojsk z Porýní, skončivší 30. června 1930. V době evakuace dohodových vojsk proběhlo množství de-

monstrací nesených nacionálně-socialistickým duchem šovinismu a revanšismu.

Události tohoto bouřlivého léta se pochopitelně odrazily i v nových celoněmeckých parlamentních volbách. Po sečtení hlasů vyšlo najevo, že celková politická orientace obyvatelstva se značně posunula doprava. Z tohoto politického vývoje těžila pochopitelně i NSDAP. Získala 6 400 000 hlasů. Oproti roku 1928 se tak počet jejích voličů zosminásobil, členská základna stoupla čtyřikrát. K posílení nacistických pozic došlo na úkor především těch stran, které ji nějakým způsobem podporovaly. Nacionální strana získala ve volbách 2 458 000 hlasů, což bylo oproti předchozím volbám, kdy pro ni hlasovalo 4 381 000 voličů pokles téměř o polovinu a národní straně odevzdalo hlasy 1 578 000 voličů. To bylo oproti 2 679 000 také pokles téměř o polovinu. Mírný vzestup zaznamenala strana Zentrum a největší frakci nového říšského sněmu navzdory ztrátě asi 600 000 hlasů vytvořila Sociálně-demokratická strana Německa. Úspěchem se vyznačovaly volby pro komunistickou stranu, která získala 1 300 000 nových straníků.

Největší senzací voleb byl úspěch nacistů. Vyvolal velký ohlas v tisku a množství komentářů. Málokterý z nich - jen několik statí komunistických či levicově orientovaných publicistů - upozornil na nacistické nebezpečí a snažil se proti němu bojovat. Značná část buržoazního tisku naopak poukazovala na to, že nacistická frakce, která nyní v říšském sněmu čítala 107 poslanců, je natolik silná, aby její zástupci byli přizváni do vlády. Na druhé straně ještě mnozí němečtí velkoprávníci a finančníci nedospěli k názoru, že A. Hitler a jeho strana jsou

ideální protiváhou levicové sociální demokracii a komunistům. Zrazoval je jednak samotný název strany, ukazující na zdánlivě levou a lidovou orientaci nacionálních socialistů, jednak různé body jejich programu, který ve své původní redakci obsahoval návrhy na zespolečenštění některých závodů a továren a několik dalších radikálních opatření. Dalším bodem, který nemohla německá buržoasie akceptovat, byla skutečnost, že se vůdce nacistů zúčastnil neúspěšného puče v třiatvacátém roce, který byl vlastně jeho dílem.

Ať byl postoj nacistů k soudobému zákonodárství jakýkoliv, představitelé hospodářského světa požadovali zcela jednoznačně, aby se A. Hitler distancoval od své minulosti a výslovně prohlásil, že bude stát výhradně na straně legality. Toto prohlášení A. Hitler opravdu učinil. Stalo se tak u příležitosti soudu nad třemi důstojníky branné moci, obviněných z nezákonné propagandy nacionálního socialismu v armádě. Soudní proces byl vlastně měřením síly A. Hitlera, který z místa svědka objasnil vztah svůj a své strany k zákonnosti, státu a vládě, a generálů wehrmachtu, snažících se za každou cenu udržet svoji politickou pozici. I když A. Hitler řekl v soudní síni doslova : " až se dostaneme k moci, budou ustanoveny zvláštní soudy, které podle zákona odžoudí listopadové zločince" , a i když státní sekretář říšského ministerstva vnitra předložil materiály o nezákonné činnosti nacistické strany a jejich útočných oddílech, A. Hitler odpřisáhl před soudem pravdivost své výpovědi a ta byla jako taková uznána. Politický dopad tohoto procesu byl obrovský. Sám A. Hitler přiznával svému lipskému vystoupení značný význam. Vždyť se definitivně rozhodlo o le-

gálnosti celé její činnosti a zároveň se na ni obrátila pozornost celého Německa.

Dne 13. listopadu 1930 se poprvé sešel nový říšský sněm. Od chvíle, kdy v něm zasedli poslanci NSDAP v takovém počtu, můžeme hovořit o druhé etapě vývoje této strany. Jejím dalším úkolem bylo udržení pozice, upevnění vlivu na politické dění v Německu, získání vlády a úřadu říšského kancléře. Zcela nepokrytě vyznačil tyto cíle J. Goebbels v jednom svém projevu: " Jdeme do říšského sněmu, abychom dobyli arzenálu demokradie jejími vlastními zbraněmi. Stáváme se poslanci, abychom paralyzovali Výmarskou republiku, využívše k tomu její pomoci."

K dobytí moci nacisté neváhali uchýlit se k nejružnějším prostředkům. V prvním dnu zasedání říšského sněmu předvedli malou ukázkou toho, co se bude dít, až se dostanou k vládě. V centru Berlína byly vytloukány výklady židovských obchodníků a rabovány jejich sklady. Poslanci NSDAP se jako jeden muž dostavili na zasedání sněmu v uniformách úderných oddílů, přičemž jakékoliv uniformy byly na území Pruska zakázány. I když snad z každého zasedání musel být některý člen frakce NSDAP vyloučen pro nepřístojné chování, buržoazní tisk vyjadřoval naději, že parlamentní činnost "zcivilizuje" hitlerovce a odstraní jejich "krajnosti", které šokovaly vládní kruhy. Nikdo z politiků buržoazního tábora si neuvědomil, že právě tyto "krajnosti" jsou podstatou nacistické strany.

Politicky byl rok 1930 pro nacisty velmi úspěšným. podíleli se na vládě v několika zemích, jejich pozice se v zemských sněmech i v říšském sněmu výrazně upevnily. Nedosáhli sice ještě účasti na říšské vládě, ale získali

přívržence z řad buržoazie, s jejichž pomocí mohlo být počítáno. Spojenectví mezi hitlerovci a německým finančním kapitálem bylo uzavřeno ale až o rok později, 11. října 1931. Na Harzburgské konferenci se A. Hitler sešel s představiteli dalších pravicových stran, s finančníky, se zástupci junkerstva i generality. Obrovským ziskem bylo pro nacisty spojení s L. Grauertem, generálním sekretářem Svazu báňského průmyslu severozápadu a s C. F. von Siemensem.

Když v únoru 1931 zasedl říšský sněm, nacisté a nacionalisté přijali novou taktiku boje proti sociálně-demokratické vládě. Místo nekonečných obstrukcí, provázejících každé zasedání, představitelé krajní reakce opustili s velkou pompou parlament. To způsobilo nové rozložení sil v říšském sněmu. Sociální demokraté a komunisté měli dohromady 220 mandátů a tvořili tak většinu oproti 200 poslanců buržoazních stran. Avšak ani v tomto složení parlament nebyl schopen vyřešit závažné politické a finanční problémy, do kterých se Německo v létě jednadvacátého roku dostalo. Díky krátkodobým kreditům, přenechaným Německu francouzskými bankami, došlo k obrovským valutovým ztrátám a nejzávažnější politický problém, vytvoření celní unie s Rakouskem, také nebyl vyřešen. Proto obě pravicové strany, opustivší v únoru půdu parlamentu, mohly se v listopadu vrátit plny kritiky a s "čistým štítem". Šestiměsíční prázdniny parlamentu jim byly dobrým spojencem. H. Brüning ve svých pamětech o tomto rozpuštění parlamentu napsal: "Bylo to maximální omezení moci parlamentu." Bez vnesení změn do ústavy byla prakticky uskutečněna reforma, mající zcela opačné prin-

cipy než Výmarská ústava ". H. Brüning sám však celé léto a podzim vydával mimořádné dekrety, zhoršující zejména postavení stále se rozšiřující masy nezaměstnaných a podkopávající zároveň poslední zbytky důvěry v parlamentní způsob vlády. Vyvrcholením finanční krize a důsledkem hlubokého pobouření celého národa bylo vypsání plebiscitu, který měl rozhodnout o sesazení pruské vlády. Plebiscit se měl uskutečnit 9. srpna a v červnu a červenci vedli nacisté obrovskou kampaň, která se setkala s nemalým úspěchem. I když se iniciátorům plebiscitu nepodařilo sebrat potřebný počet hlasů, pozice pravicové vládní opozice se opět posílily.

Do nového roku 1932 šli nacionální socialisté s přesvědčením, že bude rokem jejich vítězství. Na jaře 1932 mělo skončit volební období presidenta P. von Hindenburga. Říšský kancléř H. Brüning usiloval o jeho znovuzvolení. K prosazení této kandidátky však potřeboval podporu i nacistické strany. Představitelé NSDAP neustále váhali, a k jednoznačnému stanovisku je nepřiměl ani takový krok vlády, jakým byl výnos ministerstva obrany z 29. ledna 1932, kterým se povoloval členům nacistické strany vstup do říšské branné moci. Tento čin byl všeobecně považován za velký ústupek vlády, ale očekávané podpory nacistů tím vláda nedosáhla.

Dne 2. února se A. Hitler rozhodl, že bude kandidovat sám. Nastala ovšem paradoxní situace, kdy se o nejvyšší úřad ve státě ucházel člověk, který neměl jeho státní občanství. / Hitler byl rodem Rakušan. / Tato ožehavá otázka se vyřešila až 25. února jeho jmenováním vládním radou v Braunschweigu, čímž formálně získal německé

státní občanství. Nacisté šli do volebního boje s jistotou, že je podporuje velkokapitál, a proto nápor své kampaně zaměřili do míst, která byla až do té doby doménou sociální demokracie a komunistické strany Německa. Byli si dobře vědomi toho, že "kdo má dělníka, má lid, kdo má lid, má Říši". / J. Goebbels, Deník/ Pro zápas v Berlíně připravili velkorysou kampaň s heslem "vzhůru do továren".

Pokusy o prodloužení Hindenburgovy funkce v presidentském úřadu parlamentní cestou pochopitelně ztroskotaly, a tak politické armády začaly zbrojit k velkým rozhodujícím bitvám. Nacisté se snažili o rozpuštění říšského sněmu. Pozice kancléře H. Brüninga však byla ještě dostatečně silná, a tak se politický boj soustředil na prezidentské volby, vyhlášené na 13. března 1932. Vlastního kandidáta kromě NSDAP jmenovala i německá nacionální strana - byl jím Th. Duesterberg - a 15. února ohlásil svou kandidaturu rovněž P. von Hindenburg. Komunistická strana Německa postavila jako kandidáta na úřad presidenta E. Thälmana.

První kolo voleb nepřineslo absolutní většinu ani j jednomu z kandidátů. Nejblíže jí byl P. von Hindenburg, pro kterého hlasovalo 18,6 milionů voličů, což představovalo 49,6 %. Scházelo pouhých 100 000 hlasů. Kandidát nacionalistické strany získal 2,5 milionů hlasů, pro A. Hitlera se vyslovilo přes 11 milionů voličů. Oproti září 1931 NSDAP získala o 86% hlasů více, což však na získání presidentského úřadu nestačilo. 13. března J. Goebbels ve svém denníku napsal : " Jsme poraženi, hrozná vyhlídka. Nemýlili jsme se ani příliš v odhadech svých hlasů, jako v odhadech vyhlídek odpůrců. Vytkli jsme si příliš

vysoký cíl.....". A. Hitler se však nevzdal a rozhodl se kandidovat i ve druhém kole voleb.

Konání druhého kola voleb bylo stanoveno v Prusku, Anhaltsku, Württembergsku a v Bavorsku na 20. dubna, v Bavorsku na 24. dubna. Nyní získal většinu, představovanou 19,3 miliony hlasů P. von Hindenburg. A. Hitler obdržel 13,4 miliony hlasů, pro E. Thälmana / v prvním kole pro-
sazovaného téměř 5 miliony hlasy/ hlasovalo pouze 3,7 milionu voličů. Noviny Weltbühne po volbách napsaly: "zví-
tězil Hindenburg, ale kdo utrpěl porážku? Určitě ne fa-
šismus." A na stránkách téhož časopisu bylo možno číst:
"Tento volební boj nebyl bojem mezi demokracií a diktatu-
rou. Byl to spíše spor dvou konkurujících si firem, boju-
jících proti sobě, než dojde k jejich sjednocení." Pro
nacisty však představovaly volby porážku. Cesta k moci,
vedoucí přes funkci presidenta, byla uzavřena. Jedinou
" útěchou" byly výsledky voleb do pruského zemského sně-
mu. NSDAP se 150-ti mandáty se tu stala nejsilnější stra-
nou, Němečtí nacionálové získali asi 30 mandátů. Tzv pra-
vici chybělo devět poslaneckých křesel k vytvoření koa-
liční vlády.

Další politické dění mělo rychlý průběh. 6. května
podal demisi říšský ministr říšské obrany W. Groener .
Generál K. Schleicher odmítnul přijmout uprázdněné minis-
terské křeslo. 18. května J. Goebbels ve svém denníku pí-
še: "Náš tisk a propaganda útočí velmi ostře na Brüninga.
Musí padnout stůj co stůj. Je už úplně izolován. Králov-
ství za jednoho ministra." Říšský kancléř podal demisi
svého kabinetu v poledně 30. května. Novým ministerským
předsedou jmenoval president P. von Hindenburg svého osob-

ního a politického přítele Fr. von Papena.

Pro nástup NSDAP k moci bylo nejdůležitější, že říšský sněm byl 4. června rozpuštěn a nové volby stanoveny na 31. července. Již na jaře dobyli nacisté několik vítězství v několika zemských sněmech. V Oldenburgu získali 24 mandátů z 46; úspěchy zaznamenali i ve volbách do hessenského zemského sněmu, kde NSDAP absolutní většiny sice nedosáhla, ale přece se její zastoupení zvýšilo z 27 na 32 poslaneckých míst. V Mecklenburgsku nacisté dosáhli absolutní většiny.

Po dílčích vítězstvích se hitlerovci plně soustředili na rozhodující boj. J. Goebbels 5. června ve svém deníku přesně charakterisuje postoj NSDAP k vlastnímu politickému postavení: " Buďto získáme moc nebo zůstaneme v opozici." Během července 1932 se po celé zemi rozpoutaly boje, hraničící s občanskou válkou. Politické schůze končily bitkami s desítkami mrtvých a raněných. Vláda se pokusila zachránit situaci alespoň zákazem demonstrací a vyhlášením vyjimečného stavu v Berlíně, ale ani tato opatření způsoby volebního boje nezměnila.

Výsledky voleb nedopadly zcela podle přání a očekávání NSDAP. Počet hlasů pro nacionální socialisty - 13 750 tisíc byl sice neobyčejně vysoký, ale absolutní většiny se hitlerovcům v říšském sněmu nepodařilo dosáhnout. Také ideologicky nacistům blízká strana Zentrum a její odnož, Bavorská národní strana, vykázaly zisky. Oproti 87 mandátům ve starém říšském sněmu obsadili poslanci strany Zentrum 97 míst. Obětavá činnost komunistické strany Německa přinesla také svoje výsledky. Komunisté dostali 5,3 milionů hlasů, což bylo asi o 700 000 více než v před-

chozích volbách. Zato sociálně-demokratická strana ztratila více než 600 000 hlasů; malé buržoazní strany byly zničeny úplně.

Výsledky voleb silně změnilы poměr sil v parlamentu. Nejsilnější frakcí se namísto sociálně-demokratické strany stala skupina poslanců NSDAP, která čítala 230 členů. 4. srpna oznámil A. Hitler generálu K. Schleicherovi svoje požadavky: úřad říšského presidenta pro sebe, pro členy strany úřad pruského ministerského předsedy a pruského ministra vnitra, ministerstvo zemědělství, letectví, spravedlnosti. Nově se mělo zřídit ministerstvo lidové výchovy a propagandy. Z 8. srpna pochází záznam z Goebbelsova denníku, ukazující další vývoj strany a státu: " Nejdůležitější rozhodnutí vůdcovo jest, že všichni členové strany, kteří vstoupí do služeb státu, zůstanou spojeni se svými úřady ve straně. On sám si podrží samozřejmě také vedení strany. Tím je předem zaručena jednotná podstata strany a státu. Strana a stát musí splynouti v jedno a vytvořiti nový, třetí celek, naplněný podstatou našeho bytí. " 13. srpna po rozhovoru s K. Schleicherem, s Fr. von Papenem i s presidentem P. von Hindenburgem A. Hitler definitivně odmítl nabízený úřad vicekancléře. "Buď nejostřejší opozice nebo moc" píše J. Goebbels a výsledkem konečného jednání bylo postavení NSDAP do nejostřejší opozice k vládě.

Nový parlament se měl sejít poprvé 30. srpna. Až do tohoto data probíhaly víceméně tajné rozhovory představitelů politických stran, majících objasnit eventuální spolupráci jednotlivých poslaneckých frakcí. Jednání nevedla k zásadním výsledkům a politická situace zůstala

i nadále napjatá. Presidentem říšského sněmu byl zvolen H. Göring, ale rozhodnutí říšského presidenta o sestavě vlády se nezměnilo. Na Hitlerovy požadavky odpověděl P. von Hindenburg prohlášením, že "si nemůže na sebe vzít odpovědnost před Bohem, svým svědomím a vlastí a poskytnout úplnou státní moc jedné straně, a k tomu takové, která je tak ostře zaměřena proti jinak smýšlejícím".

V prvních dnech zasedání nového parlamentu se ukázalo, že vládní krize zůstala i nadále nevyřešena. Za Fr. von Papenem a jeho kabinetem nestálo více než 10% poslanců říšského sněmu; ti patřili zejména do poslanecké frakce nacionalistů. Bylo tedy jisté, že při první příležitosti vysloví parlament vládě nedůvěru. Tomu se mohlo předejít pouze jediným způsobem - opětovným rozpuštěním parlamentu a vypsáním nových voleb. V tento okamžik, kdyby levicové strany byly schopny podpořit von Papenovu vládu, mohlo dojít ne-li k zabránění, tak alespoň ke značnému oddálení nástupu A. Hitlera do funkce říšského kancléře. Události 12. září popsal J. Goebbels takto: " Ve tři hodiny je plenum. Přichází Papen. Komunistický poslanec navrhuje, aby se ihned hlasovalo o votu nedůvěry a o zamítnutí nového nouzového opatření. Poněvadž očekáváme, že němečtí nacionálové budou protestovat, nikdo z nás se nehlásí ke slovu. Němečtí nacionálové nás zklamali a neprotestují. Zentrum chce dosáhnouti usnesení většiny, aby návrhy komunistů byly vzaty z denního pořádku. Jsme okamžitě proti tomu. Bude-li říšský sněm rozpuštěn, pak von Papen nepřijde nyní ke slovu a my máme příležitost hlasovat o votu nedůvěry..... Zase plenum. Von Papen se objevuje na vládní tribuně s červenou slohou pod paží, G"oring zahajuje ihned bez

okolků hlasování. Papena, který se skromně hlásí, nepouští vůbec ke slovu. Ten klade zvtekle rozpouštěcí dekret na stůl předsedy sněmovny, který mu vůbec nevěnuje pozornost. Spolu s ostatními členy vlády Papen odchází ze zasedací síně. Říšský sněm hlasuje potom o votu nedůvěry. 500 hlasů proti Papenovi, něco přes 30 pro něho. To je nejhroznější parlamentní porážka, jaká kdy byla zaznamenána..... Říšský sněm je rozpuštěn. "

Pro NSDAP bylo největším problémem financování nových voleb. Hitlerovci předvíдали, že ztratí hodně hlasů, ale porážku, kterou jim přinesl 6. listopad, přece jen nečekali. I když účast na volbách byla velmi silná, nacisté ztratili 34 mandáty. Pro sociální demokraty hlasovalo 7,2 miliony, pro komunisty 6 milionů voličů, což znamenalo 100 poslanců v říšském sněmu. Také některé "ústaré " buržoazní strany se dočkaly renesance. Strana Zentrum ztratila 350 000 hlasů, ale nacionální strana měla o 800 000 hlasů více, čím získala místo 37 celých 52 mandátů.

Ani v novém říšském sněmu však nenašla vláda dostatečnou podporu a proto 16. listopadu 1932 podala demisi. President P. von Hindenburg trval na parlamentní formě vlády a požádal A. Hitlera, aby se pokusil sestavit vládu většiny. Stejně jako 13. srpna vůdce NSDAP odmítl jakékoliv kompromisy a strana zůstala nadále v opozici. Nový říšský kancléř K. von Schleicher marně hledal parlamentní většinu, která by ho podpořila. Nacisté byli ochotni jednat pouze za splnění určitých podmínek. Těmi bylo odročení říšského sněmu do ledna, amnestie, znovuoobnovení práva na demonstrace a právo na obranu v nouzi.

Amnestie byla vyhlášena 9. prosince, ale poměr politických sil se začal vyvíjet pro nacisty spíše nepříznivě. V Durynsku, v zemi, kde se prosadili nejdříve, ztratili ve volbách do zemského sněmu více než 40% hlasů. Prestižní záležitostí se staly volby do zemského sněmu v Lippe, jedné z nejmenších zemí. Po obrovském úsilí získali o 20% hlasů více, než v předchozích volbách. V téže době proběhla po celé zemi krvavá vlna nacistického teroru. Pod datem 22. ledna 1933 v Goebbelsově denníku čteme: "Policie projíždí ulicemi vyzbrojena kulometry a pancéřovými vozy.....Náměstí se podobá vojenskému ležení.....SA pochoduje před domem Karla Liebknechta....."

Kancléř K. von Schleicher si byl dobře vědom krajní situace v zemi, a proto za primární úkol považoval vyřešení vztahu vlády k nacistům. Pokus dosáhnout přímé spolupráce opět ztroskotál, a proto se kancléř zaměřil na rozštěpení nacistického hnutí. Navázal užší kontakt s jedním z jeho vůdců, s G. Strasserem. I tento pokus však selhal a požadavky A. Hitlera zůstaly od léta nezměněny, i když se změnilo postavení strany. Vládní krize vyvrcholila 28. ledna, kdy K. von Schleicher podal demisi. President P. von Hindenburg pověřil Fr. von Papena, aby "zkoumal další možnosti". 30. ledna v poledne složil A. Hitler přísahu říšského kancléře do rukou presidenta. Tímto okamžikem se definitivně ztratila možnost odvrátit nacistickou diktaturu. Hitlerův nástup do vytoužené funkce znamenal jen první krok k nevyhnutelným událostem pozdějších let.

30. leden je dnem, kdy NSDAP vstoupila do t ř e t í

etapy svého vývoje, vedoucího k vytvoření nové vládnoucí vrstvy v Německu. Vláda, se kterou se A. Hitler po svém jmenování do funkce představil, odpovídala zájmům velkokapitálu a znovustmelené harzburgské fronty. Ta hledala silného vůdce, jenž by zůstal u moci dlouhou dobu a vytvořil tak předpoklady pro úspěšný hospodářský rozvoj. Z nacionálních socialistů zasedli ve vládě vedle kancléře pouze dva: W. Frick jako říšský ministr vnitra a H. Göring ve funkci říšského ministra letectví a ministra vnitra v Prusku. Von Papen se stal vicekancléřem, vůdce německých nacionalistů A. Hugenberg ministrem hospodářství, zemědělství a výživy, hrabě L. Schwerin-Krosigk ministrem financí, svobodný pán K. von Neurath ministrem zahraničí a generál W. von Blomberg ministrem obrany. Zdánlivě tedy zůstala NSDAP v menšině, ale ovládala obě nejdůležitější ministerstva vnitra a tím i policejní aparát.

Dalším krokem nacistů bylo rozpuštění říšského sněmu. Nové volby byly vypsané na 5. března 1933 a nacisté byli přesvědčeni, že v nich získají absolutní většinu. Během února se však ukazovalo čím dál tím jasněji, že vítězství, které se hitlerovcům zdálo již jisté, rozhodně jistým být nemusí. Zesílením propagandy již nemohli nic podstatného dosáhnout. Ti, kteří stáli na jejich straně, byli již připraveni svoje hlasy pro NSDAP odevzdat, avšak stále přibývalo těch, kteří rozpoznali nacistické nebezpečí a v nových volbách se chystali říci nacistům ne. Právem se hitlerovci domnívali, že by tyto uvědomělé hlasy mohly být odevzdány komunistické straně. Vedení proto sáhlo k nejtvrdějším způsobům boje - k teroru.

Z budovy říšského sněmu vyšlely plameny a spolu s ní lehly popelem i zbytky parlamentní demokracie v Německu. H. Göring, který "náhodou" seděl ve své pracovně předsedy říšského sněmu, pateticky zvolal: "To má být signál ke komunistickému povstání. Jsou připraveni udeřit. Nesmíme zprácet ani minutu!" A. Hitler, který také "náhodou" nebyl na žádné předvolební schůzi, a který okamžitě k hořící budově přijel, se obrátil ke všem shromážděným: "Nebude žádného slitování. Kdo se nám postaví do cesty, bude skolen. Každý komunistický funkcionář bude zastřelen tam, kde bude zastižen. Zajistit vše, co je s komunisty ve spolku. Také vůči sociálním demokratům nebude žádné shovívavosti." Ráno po požáru říšského sněmu podepsal prezident P. von Hindenburg dekret "na obranu národa a státu", kterým si nacisté zajistili formální oprávnění k represím proti komunistům a ostatním pokrokovým silám. Tímto nouzovým nařízením byla prakticky zrušena Výmarská ústava. Byla jí zrušena všechna demokratická práva dosud zaručená ústavou: právo osobní svobody, právo svobodného vyjadřování mínění, svoboda tisku, právo shromažďování, právo na poštovní a telegrafní tajemství. Toto nařízení umožnilo zabavit majetek dělnických organizací, zastavit všechno opoziční tisk, zatknout a neomezenou dobu věznit kohokoliv. Současně stanovilo trest smrti za velezradu, paličství, sabotáže a atentáty na vládní činitele. Hindenburgovo nouzové opatření zůstalo v platnosti plných dvanáct let, až do vojenské porážky fašistického Německa. Jeho vydání lze také považovat za chvíli, kdy se nacisté definitivně zmocnili Německa.

Březnové volby do parlamentu sice znamenaly teoretic-

kou "porážkou" NSDAP, neboť nezískala absolutní většinu jak si byla předsevzala. Ale i kdybychom připustili teoretickou možnost, že by se komunistům a sociálním demokratům podařilo vytvořit jednotnou frontu, jejímž výsledkem by byla parlamentní většina, nacisté by jistě použili jiný způsob, jímž by se udrželi u moci. Pro názornost uvedme výsledky posledních voleb v Německu z 8. března 1933, kterých se ještě účastnily politické strany:

počet oprávněných voličů:	44 664 825	
počet odevzdaných hlasů:	39 658 310	
platné hlasy:	39 343 302	
NSDAP:	17 277 328	/43,9%/
sociální demokraté:	7 181 273	/18,3%/
komunisté:	4 847 939	/12,3%/
Zentrum:	4 425 000	/11,2%/
Bojová fronta :	3 136 979	/8,0%/
Bavorská lidová strana:	1 073 551	/2,7%/
Německá lidová strana:	432 255	/1,1%/
Křesťansko-sociální lidová strana:	383 970	/1,0%/
Německá státní strana:	334 315	/0,9%/
Německá rolnická strana:	144 077	/0,3%/
Würtenberský rolnický a vinařský svaz:	83 839	/0,2%/
Německá hannoverská strana:	47 744	/0,1%/

Pro zastoupení v říšském sněmu a v pruském zemském sněmu to znamenalo následující počet mandátů.

	říšský sněm	pruský sněm
NSDAP	288	211
sociální demokraté	119	80
komunisté	81	63
Zentrum	74	68

Bojová fronta	53	43
Bavorská lidová strana	18	-
Německá lidová strana	2	
Německá rolnická strana	2	8
Křesťansko-sociální lidová strana	4	
Německá státní strana	6	3

	647	476

I když NSDAP měla k dispozici rozhlas i tisk, nechyběly ani peníze, všestranně perzekuovaná komunistická strana byla přece třetí nejpočetnější. Takový vývoj událostí byl ovšem pro hitlerovce nepřijatelný. Jejich záměrem bylo co nejdříve ovládnout veškerý politický život v zemi. Komunističtí poslanci nebyli do parlamentu vůbec vpuštěni a již 14. března byla komunistická strana oficiálně zakázána. Dne 23. března byl přijat čtyřpětinovou většinou sněmu zmocňovací zákon, platný čtyři roky a dávající vládě veškerou volnost jednání. Poskytoval neomezenou a nekontrolovatelnou moc říšskému kancléři a úplně omezil práva a význam říšského sněmu. Ovšem i tento krok lze považovat za převzetí moci nacistickou stranou, zvláště když 19. června byla rozpuštěna sociální demokracie a během července "bylo zaniknuto" několik dalších stran: Bavorská lidová strana, strana Z Zentrzm, Lidová strana německá i Bavorská lidová strana. Jedinou povolenou zůstala nakonec NSDAP.

Snahy o centralisaci a o omezení pravomoci zemských vlád je patrna i z §2 Nařízení o ochraně národa a státu, v němž je praveno: "Nedojde-li v některé zemi k realizaci opatření nutných k obnově veřejné bezpečnosti a pořádku,

může říšská vláda v tomto směru prozatímně vykonávat kompetence nejvyšších zemských úřadů."

Konečný zánik demokracie v Německu znamenal Zmocňovací zákon, který na Nařízení o ochraně národa a státu navazoval. V pěti krátkých člancích se zcela podařilo zlikvidovat zákonodárnou moc parlamentu a přenést jeho pravomoci na říšskou vládu. Ta se od toho okamžiku mohla usnášet na říšských zákonech /viz čl. 1/, které se dokonce mohly odchylovat od ústavy. I když formálně nebyla ústava porušena, přestala být zákonem nejvyšší právní síly a zanikla tak po stránce faktické. Další úder nacionálně-socialistické vlády směřoval proti odborovým organizacím. 1. máj byl vyhlášen jako národní svátek, na druhého května bylo naplánováno obsazení budov odborových organizací.

Zbytek roku 1933 se nacházel ve znamení centralizace státu a totalizace režimu. Na zmocňovací zákon navazovaly další právní akty vydávané říšskou vládou. Pomocí nich se stále rozšiřovaly její pravomoci a potlačovaly se funkce říšského sněmu i říšské rady. Zmíněn byl již Zákon o nové výstavbě strany ze 14. července 1933. Svým jediným článkem zrušil buržoazně-demokratický vládní systém, založený na součinnosti mnoha politických stran. Důsledkem tohoto aktu, podepsaného říšským kancléřem A. Hitlerem, ministrem vnitra W. Frickem a ministrem spravedlnosti F. Görtnerem, bylo vydání dalšího zákona 1. prosince 1933. Jeho název zní "Gesetz zur Sicherung der Einheit von Partei und Staat". Na jeho základě splynula NSDAP s vládním aparátem. Jak víme, tento vývoj konečně předvídal a plánoval J. Goebbels už v srpnu 1932. VŠ1 zá-

kona na zajištění jednoty strany a státu se píše:" Po vítězství nacionálně-socialistické revoluce je NSDAP nositelkou německého státního myšlení a je nerozlučně svázána se státem. Je to společenství veřejného práva." Z ústavně-právního hlediska má největší význam § 2, v němž se praví:" K zaručení nejužší spolupráce míst strany a SA s veřejnými úřady budou zástupci Vůdce a šéfa SA členy říšsko vlády." Tím aparát nacionálně-socialistické strany vrostl do vlády země. Lid přestal mít možnost být teoreticky ovlivnit složení vlády a zároveň byla zlikvidována i rovnost členů vlády, zástupců různých politických stran.

NSDAP získala hegemonní postavení ve vládě i v celém státě. §3 likviduje výhradní příslušnost ke státní správě a k výkonu soudcovské a rozhodčí činnosti: "Členové NSDAP a SA jako vedoucí a hnací síla nacionálně-socialistického státu se zaváží nejvyšší povinností k Vůdci, lidu, státu. Vzhledem k této povinnosti jsou podřízeni zvláštní soudní pravomoci a SA. Vůdce může toto ustanovení vztáhnout také na členy jiných organizací." Skutková podstata porušení této povinnosti je popsána v §4:"Jako porušení povinnosti platí jednání nebo opomenutí, které poškozují nebo ohrožují bytí, organizaci, činnost nebo vzezření NSDAP a SA, obzvláště každé provinění proti disciplíně a pořádku." §8 určuje pouze okamžik vstupu předpisu v platnost a předvídá vydání doplňků a prováděcích předpisů. Zajímavé je však titulování A. Hitlera: "Říšský kancléř jako vůdce NSDAP a nejvyšší velitel SA vydá k provedení tohoto zákona doplněk....." E.R. Huber ve své knize "Verfassungsrecht des Grossdeutschen Reichs",

vydané v roce 1939, charakterisuje vůdcovský princip takto: " Úřad Vůdce se vyvinul z národně-socialistického hnutí, není to ve svém základu žádný státní úřad. Tuto skutečnost nesmíme pouštět ze zřetele, chceme-li porozumět dnešnímu právnímu postavení Vůdce. Úřad Vůdce vrostl do Říše nejdříve tím, že Vůdce převzal oprávnění říšského kancléře a potom tím, že nastoupil do funkce hlavy Říše. Primární význam mu náleží jako vůdci hnutí. Tím založil nový úřad vůdce národa a Říše a síla státu se převtělila do síly Vůdce. Nositelem politické moci není stát jako neosobní jednota, ale politická moc je dána Vůdci jako vykonavatelé společné vůle. Moc Vůdce je totální, spojuje v sobě všechny prostředky politického utváření, rozprostírá se na všech úsecích národního života, na všechny soudruhy, kteří jsou Vůdci povinnováni Věrností a poslušností. Moc Vůdce není snižována kontrolními systémy, autonomními právy a žádnou ochranou. Je svobodná, nezávislá, neomezená a výlučná. Mění pocit národa v uvědomělou vůli. Utváří se ve skutečné vůli národa, kterou však musíme odlišovat od subjektivního přesvědčení jednotlivce. Je oddána objektivní historické jednotě a celistvosti lidu. Proto může mířit i proti jednotlivým míněním a přesvědčením jedinců, kteří se od celkového poslání národa odvracejí. Vůdcova moc proklamuje objektivní ideu národa proti subjektivní z vůli zbloudile vedené společnosti....."

Domnívám se, že vztah moci, státu a národa necharakterizuje nic tak přesně, jako tento citát, tak věrohodně ospravedlňující i n d i v i d u á l n í z v ů l i a zároveň odhalující hrůzný přístup nacistů k veškerým

" i n d i v i d u á l n í m " h o d n o t á m, které vytvořila evropská civilizace za celou dobu svého trvání.

E.R. Huber však komentuje stav roku 1939. Aby hitlerovská zvůle mohla dosáhnout takové "dokonalosti" po formální stránce a mohla nastoupit cestu oné strašlivé "praktické aplikace", muselo dojít ještě k několika významným změnám. 30. ledna 1934 byl vydán Zákon o nové vystavbě Říše. V jeho preambuli se píše: "Lidové shromáždění a volby do říšského sněmu z 12. listopadu 1933 dokázaly, že německý lid je přes všechny vnitřní politické hranice a protiklady sloučen do vnitřní jednoty. Říšský sněm se proto jednomyslně usnesl na následujícím zákoně, který se tímto za svorného souhlasu říšské rady a po zjištění, že byly splněny požadavky ústavního zákonodárství vyhlá-
šuje: čl. 1 Lidoví zástupci zemí budou odvoláni.

čl. 2 §1 Výsostná práva zemí přecházejí na Říši.

čl. 2 §2 Zemské vlády budou podřízeny říšské vládě.

čl. 3 §1 Říšští místodržitelé jsou podřízeni služebnímu dozoru říšského ministra vnitra.

čl. 4 §1 Říšská vláda může stanovit nové ústavní právo....."

Jak ukážeme v další kapitole, čeští právníci poukazovali na takové změny v Německu, jakými byla centralisace říšského rozhlasu nebo zavedení jednotného učebního plánu na všech právnických fakultách v Německu. Nikdo z nich se ale nepozastavil nad zákonem, který vlastně zlikvidoval Německo jako federaci spolkových států, nad zákonem, ze kterého všechny tyto dílčí změny vyplývaly. Podobným ml-

čením byl provázen i zákon ze 14. února 1934, zrušující říšskou radu. Je pokračováním předchozího zákona a můžeme ho považovat i za prováděcí předpis k zákonu o nové výstavbě Říše, neboť se jím ruší instituce prakticky zabezpečující účast zemí na říšské politice.

§1 odst. 1. Říšská rada je zrušena.

2. Zastoupení zemí v Říši se vypouští.

§2 odst. 1. Spolupůsobení říšské rady na zákonodárství a správě se vypouští.

2. Na místo samostatné činnosti říšské rady nastupuje příslušný říšský ministr nebo ten, jehož určí ministr vnitra.

3. Spolupůsobení zplnomocněnců říšské rady ve spolcích, soudech a orgánech jakéhokoliv druhu se vypouští.....

Zdálo by se, že těmito dvěma zákony přešla státní moc do rukou nacistů úplně a definitivně, že výstavba státu s totalitním režimem byla dovršena. Vždyť říšský sněm byl zbaven veškeré moci a prakticky nezasedal. Existoval však ještě jeden institut, který nedovoloval zapomenout na období parlamentní formy vlády. Ještě existoval člověk, jemuž byl A. Hitler teoreticky odpovědný.

Lze těžko říci, jakým způsobem by se byla situace utvářela, kdyby na začátku srpna 1934 říšský prezident P. von Hindenburg nezemřel. Hitlerovci by se své moci nevzdali, ale to, že se presidentské místo uprázdnilo těsně po upevnění nacistického režimu v Německu, bylo jistě tou nejvítanější příležitostí, jak dovést "vůdcovský princip" k formální i praktické dokonalosti. Presidentský úřad byl posledním stínem na lesku absolutistické koruny A.

Hitlera. Zákon o hlavě státu z 1. srpna 1934 toto stinné místo dokonale odstranil. V §1 se praví: "Úřad presidenta se spojuje snúřadem říšského kancléře. V důsledku toho přecházejí oprávnění říšského presidenta na říšského kancléře Adolfa Hitlera. Ten určí svého nástupce. §2: Tento zákon nabývá účinnosti od okamžiku úmrtí říšského presidenta von Hindenburga."

Podle tehdejších oficiálních tvrzení v Německu byl úřad presidenta tak nerozlučně "spojen se jménem velikého mrtvého" /A. Hitler/, že na jeho místo nebylo možno dosadit nikoho jiného. To skutečně pro A. Hitlera, pro jeho spolubojovníky a spoluvládce možné nebylo. Nic jim však nebránilo v rozšíření svých práv i o ta poslední, která dosud neuchvátili. 2. srpen 1934, den úmrtí posledního presidenta Německé říše byl i dnem definitivního, konečného a úplného převzetí moci Německou nacionálně-socialistickou dělnickou stranou. Od toho dne "k dobytí Evropy a světa" nic nestálo v cestě. Nic nestálo v cestě k roztočení kol zbrojovek na plné obrátky, nic nestálo v cestě největší tragedii lidstva.

Ohlasy československé odborné právnícké literatury na události v Německu v třicátých letech

Československo a území obou dnešních německých států nepojí pouze obdobná geografická poloha v centru Evropy a příslušnost k téže kulturní oblasti. Obě země se po staletí vyvíjely v těsném sousedství a nejdůležitější historické zlomy je většinou zastihovaly v týchž časových momentech. I když vlastní vývoj byl v obou oblastech v mnoha směrech odlišný, vždycky existovaly výrazné vlivy zapříčiňující prolínání i vzájemnou konfrontaci obou kultur a utvářely svazky, které oba kulturně-politické celky připoutávaly k sobě. Podmínky pro toto úzké sepětí se formovaly zvláště od 2. poloviny 18. století, kdy postupná germanisace, započatá Josefem II., se snažila převést oba národy na tutéž jazykovou základnu. Zápas českého a slovenského lidu za sebeurčení se pak rozvíjel ve stejné době jako úsilí Němců o vytvoření celistvého státu, vrcholící vyhlášením německého císařství v roce 1971. Nastolením pruského krále Viléma I. na obnovený říšský trůn začíná politické období, které tragicky ústí do první světové války a německé porážky.

Zřetelné ochladnutí česko - německých vztahů je v této době dáno vnitřními poměry v Rakousku-Uhersku a rozmachem českého a slovenského národního hnutí. Zároveň je však němčina na našem území pevně zakotvena a zůstává i nadále součástí vzdělání českých intelektuálů. Značné promíšení obou národností na území Čech a Mora-

vy je styčnou plochou pro kontakty těchto etnik, takže dochází až k jejich vzájemnému překryvu.

Po první světové válce se setkávají oba národy na nové úrovni. Československo, jako jeden z nástupnických států rozpadlého Rakousko-Uherska, a poražené pruské Německo se stávají plnoprávními členy světového společenství národů. Jako takoví stojí vedle sebe po dlouhé době jako rovnoprávní partneři, což určuje nově i jejich vzájemné vztahy. Oba státy však mají mnoho vlastních problémů. Československo se jen postupně vžívá do své úlohy samostatného státu, buduje svoje zákonodárství, správu, zahraniční politiku i hospodářství. Německo se snaží zlikvidovat zhoubné následky války a znovu získat ztracené postavení velmoci. A právě v tomto období dochází v Německu ke vzniku nacismu. Zprvu nenápadná Národně-socialistická německá dělnická strana, založená v Mnichově 1919, získává od počátku 30. let stále význačnější postavení, až dochází pod jejím vedením k nastolení fašistické diktatury. Je zajímavé sledovat, jak na tuto skutečnost reagovalo Československo, stát, který měl eminentní zájem na zachování buržoazně-demokratické vlády v sousedním Německu, stát, ve kterém žila početná německá menšina. Zájem lidových vrstev, dokumentovaný např. politickým tiskem, byl nesmírný. Jiný byl však přístup těch, kteří byvše určitým nástrojem v rukou vládnoucí třídy, měli by mít hned po aktivních politicích největší zájem o tuto oblast společensko-politického dění - totiž právníků.

Ohlasy na růst fašismu v sousedním státu, na dobývání mocenských pozic a na jím tvořené zákonodárství je

nasnadě hledat především v právnických časopisech, jež by měly soustřeďovat názory soudobých československých juristů a být otevřeným forem pro diskusi na toto tema. Periodika právnických jednot v Praze a v Bratislavě, Právní obzor, Právník, časopis Všechno a sborníky univerzit se nabízejí k průzkumu nejdříve. Např. ve Vědecké ročence právníkové fakulty Masarykovy university v Brně nenacházíme však na situaci vzniklou v Německu vůbec žádné ohlasy. Odpovídá to převážně teoretickému zaměření brněnské fakulty a jejímu příklonu k normativní právní teorii. Pokud se její učitelé zabývali i pozitivně právní problematikou, publikovali zřejmě své příspěvky v jiných časopisech. Také Právní obzor právníkové jednoty v Bratislavě se zabývá velmi málo zahraničními ^zotázkami a teoretickými úvahami. Jeho zaměření na výklad domácí judikatury má za následek, že se v ročnících 1932-1936 neobjevuje zmínka o sledovaných událostech. Pouze v ročníku 1937 je uveřejněna ve Zprávách drobná noticka o knize Jana Kaprase Fašismus.

Poněkud odlišnou situaci nacházíme v Právníku, vydávaném Právníkou jednotou v Praze. I když ročníky 1931, 1932 a dokonce ani ročník 1933 nereagují na změnéné politické poměry u našich susedů, od roku 1934 se objevuje víceméně pravidelně alespoň konstatování změn v různých oblastech německého platného práva.

Relativně největší ohlas, jak ještě uvidíme i z diskutovanosti této otázky ve Všehrdu, měla německá reforma trestního práva, provedená již v srpnu 1933. Upozorňuje na ni už třetí sešit Právníka ročníku 1934. Zde je nové pojetí trestního práva prezentováno jako nástroj repre-

se, posílení státní autority a vůdcovského principu. Je zde také zdůrazněno, že zároveň s ochranou germánské rasy má nové trestní právo pomáhat bránit vládu "národního obrození" proti útokům a politickým atentátům. V této souvislosti není nezajímavá retroaktivita nařízení o výkonu trestu z 1. 8. 1933 až k nařízení říšského presidenta ze 28. 2. 1933 Na ochranu lidu a státu, díky níž bylo možné vyřčení rehabilitovaného trestu smrti oběšením nad žháři budovy říšského sněmu. Dále se článek dotýká novelty k trestnímu zákoníku ze 26. 5. 1933 o předpisech trestu pevnostního vězení, o vypovězení odsouzených cizinců, o útocích na bezpečnost státu, o urážkách na cti atd.

Sešit 7-8 téhož ročníku Právnicka obsahuje článek Vývoj a organizace říšskoněmeckého rozhlasu v posledních letech od Z. Morávka. Z textu je patrné, že autor si je velice dobře vědom vlivu, který má rozhlas na názory lidových mas, i toho, jak nová vláda této vlastnosti využívá. Vždyť už 15. 2. 1933 je vyměněn dosavadní komisař pro rozhlas Bredov. Nahrazuje ho Krukenberg, jenž je vzápětí ve své funkci potvrzen J. Goebbelsem, říšským ministrem pro lidovou osvětu a propagandu, pod jehož pravomoc rozhlas patří. Následuje zesílení vysílacího dosahu rozhlasových stanic doprovázené urychlenou centralisací jejich řízení. Od 1. 4. 1934 nesou pak všechny stanice oficiální označení říšských vysílaček.

V sešitě č. 10 je pouze zmínka s nadpisem K reformě právního studia v Německu, což byla otázka mezi odborníky často diskutovaná vzhledem k paralelní problematice v Československu. V témž čísle, stejně jako v předcházejícím, je probrána další sporná otázka německého

zákonodárství, totiž naříkatelnost manželství pro omyl o významu rasy. V 16. sešitu je pak uvedena drobná poznámka o postoji německých právníků k Vůdci vzhledem k jeho projevu v říšském sněmu dne 13. 7. 1933. Názor německých kolegů, že "rozhodnutí Vůdcovo nemůže být nikdy mimo zákon, protože Vůdce je sám vždy a stále novým tvůrcem zákona", musel být pro naše právníky jistě šokující, ale přesto se k němu ani autor poznámky, ani kdokoli jiný nevrátil.

Nejobsáhlejší studií na téma nové německé vlády a zákonodárství je bezesporu stať Jiřího Havelky Ideologická přestavba některých institutů veřejného práva v národně-sociálním Německu, uveřejněná v 6. sešitu Právnicka ročníku 1935. Autor se soustřeďuje zejména na problém ústavnosti převzetí vlády stranou NSDAP, o níž však, stejně jako ostatní jeho kolegové, naprosto nepochybuje. Poukazuje však na zřetelné rozdíly mezi idejemi Výmarské ústavy a nacionálního socialismu. Právě tomuto ideologickému rozporu přisuzuje, ačkoliv většina právních ustanovení zůstala formálně nedotčena, že dochází k jejich obsahové modifikaci nebo mlčky uskutečněnému zrušení, založeném na jejich podpůrnosti vůči novým ústavním řádům. Nejjobšírněji je rozebírána reforma správního práva a dále ošemetná otázka nezávislosti soudců při uplatňování vůdcovského principu, dále otázka přijetí argumentace, že "při výkladu zákona je nutno přihlížet k nazírání obyvatelstva a nutno jej vykládat podle světového názoru národně-socialistického." Autor ukončuje svůj článek rozborem další problematiky kolektivního rozhodování soudů a zároveň podstatného posílení jejich exekutivní moci.

Za částečné navázání na tento text můžeme považovat příspěvek v 7. sešitu ročníku 1935 o reformě trestního práva a řízení v Německu z 28. 7. 1935. Reaguje na uskutečnění stěžejního požadavku legislativní politiky nacionálního socialismu v oboru trestního práva. Tou je opuštění zásady *nullum crimen sine lege* a odstranění *reformationis in peius*. Pro úplnost nutno dodat, že v sešitu druhém z roku 1935 je konstatována i změna advokátního řádu v Německu.

Nejhojnější reakce na námi sledovaný námět se nacházejí v časopise *Všehrd*, vydávaném rovněž Právníckou jednotou v Praze. Úvodem k nim může být Macůrkova stať z dubna 1932, poměrně podrobně probírající články německé ústavy, které určují postavení říšského prezidenta a jeho pravomoci. Rozebírá způsob jeho volby a případy, kdy dochází k jeho odpovědnosti. Konstatuje, že říšský prezident je politicky neodpovědný, má však odpovědnost právní a disciplinární, upravenou Zákonem o ústavním soudu. Následuje výčet pravomocí presidenta s odvoláním na články ústavy 23, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 50. Je zde zmínka i o případném zastoupení prezidenta říšským kancléřem, a to v době presidentovy nemoci či nepřítomnosti. Ze žádných uvedených faktů však nejsou vyvozovány teoretické závěry.

Stejně jako ostatní časopisy ani *Všehrd* nereaguje bezprostředně na únorové a březnové události roku 1933 a na jmenování A. Hitlera říšským kancléřem. První reakcí na tuto událost je až úvaha z května 1935 případně nazvaná *Demokracie v nebezpečí?* Zde na podkladě zprávy o nuceném ukončení činnosti profesora H. Kelsena v Kolíně

nad Rýnem položena otázka charakteru NSDAP. Z hlediska vládnoucího režimu autor "považuje toto opatření za zcela důvodné". Ze vztahu demokratických a protidemokratických sil usuzuje, že právě bezprávné poměry ve státech které už "demokracii překonaly", pomáhají k opětovnému vzkříšení demokracie. Nacistický režim vyšel z lidových voleb a opírá se o demokratické chápání a odůvodnění státní moci. Demokracií má být tedy cokoliv, co "nepřesahuje dědičnou formu vlády". Do těchto neobyčejně širokých hranic se snadno včlení i fašistický režim, u kterého jsou principy demokracie prý zachovány. Je však s podivem, že se nikdo proti tomuto pohledu na vývoj Německa nepozastavil, ačkoli na stránkách tisku často vznikaly ostré polemiky.

Obdobnou zmínkou, jakou začíná předchozí úvaha, je zpráva o propuštění profesora G. Radbrucka, reprezentanta jihoněmecké právně-historické školy. Noticka se opět nepokouší o zdůvodnění postupu říšských orgánů. Také další zpráva o propuštění universitních profesorů Q. Kische, F. Schöndorfa a M. Rheinsteina i o pokračování čistky v právnických řadách z prosince 1933 má stejný charakter.

Totéž číslo Všeřda přineslo i obsáhlý článek docenta brněnské právnické fakulty R. Wierera Německý konkordát. Výsledek jednání mezi plnomocníkem kurie kardinálem Pacellim a místokancléřem Fr. von Papenem jasně ukazuje obrat v celkové politice Německa. V konkordátu se katolická církev zavazuje respektovat NSDAP jako jedinou stranu Německa a zamezit působení duchovních v politických stranách. Oproti stavu předešlému, upravenému Vý-

marskou ústavou se zde upouští od byt' jen částečně provedené odluky církve od státu a dochází naopak k subordinaci katolické církve.

Stejně jako v Právniku se i ve Všehrdu objevuje zpráva o novele trestního zákona z 26. 5. 1933. E. Olšar se tu kromě změn komentovaných Právníkem dotýká kolektivismu, nově uváděného do právní praxe trestními normami. Vyjmenovává nové pojmy, jako je "ochrana rasy", "ochrana národní cti a míru" či "ochrana národní pospolitosti." Týž autor je podepsán i pod nejrozsáhlejší statí čísla pro říjen-listopad 1933, která nese název "Nacionálně-socialistické právo trestní německé" a obsahově navazuje na předchozí stručnější článek. Objasňuje zde likvidaci německého individualistického státu a nastolení státu autoritářského, od počátku cílevědomě budujícího svoji mocenskou pozici. K tomu slouží i nové trestní právo, vystupující - oproti předcházejícím tendencím - s nutností ochrany národa jako kolektivu. Za nejdůležitější statek je prohlášen státní pořádek a jeho zajištění je prvním úkolem nacionálně-socialistického trestního zákoníku. Ochrana národa a rodiny je nezbytná jako ochrana základu společnosti, ochrana občana jako jedince je odsouvána až na druhé místo. Péče o rozvoj militarismu se projevila v prohlášení Vůle národa k brannosti. Dalším prvořadým úkolem nacionálně-socialistického státu je uzákonění péče o rozvoj plnohodnotné německé rasy. Ve zobecňujícím závěru článku je vyzdviženo, že v Německu dochází ke znovuvzkříšení myšlenky zastrásování občanů a ke krutosti trestů, zejména při porušení nařízení o rase a národním společenství. Proti odsouzení za velezradu a zemězradu není přípustné

odvolání podle novely z 30. 6. 1934 jsou obžalováni z těchto trestných činů ihned popravení, aniž by byli postaveni před lidový soud. Pod vedením říšského ministra spravedlnosti H. Kerrla se ve směrnicích trestního práva daných vládnoucí stranou vrací Německo ve svém kulturním vývoji o několik staletí zpět. Jestliže je trestní právo jako celek duchovním odrazem svých tvůrců, je obzvláště nutno zamyslet se nad touto souvztažností v nacistickém Německu.

Š. Luby uvažuje ve svém článku nad problémem rasové příslušnosti německých občanů a jejich postavení v manželském právu rozvíjí problematiku o významu rasy. Extremní nacionalismus a značný hospodářský potenciál židovského kapitálu podpořily vznik hesel, z nichž se zrodilo rasové pojetí práva se všemi jeho důsledky. Autor dokazuje nesmyslnost takovéto argumentace jak z hlediska biologického, tak právního. Případy, kdy např. jsou těžkým sexuálním delikventům ukládány tresty nucené sterilisace, nelze vztahovat k méněcennosti a k provinění celé rasy. V článku je patrná snaha o přesné vymezení genotypu a fenotypu. Autor má sice zřejmou averzi k biologické problematice násilně vplétané do právní vědy, přesto se však snaží objasnit postavení a důležitost rasových předpokladů a osobních vlastností pro německé manželské právo.

Totéž číslo Všeherda se zabývá ještě i odlišnou stránkou německého panství. V. Lepař se ve Zprávách rozhořčuje nad zahraniční politikou Německa. Charakterizuje tento stát jako dlužníka, který nemůže a navíc nechce platit dluhy válečné ani soukromé. Hrozí moratoriem, které

by znamenalo přiznání likvidace všech pohledávek a stává se tak i při svém předlužení diktátorem vlastních podmínek. S tím souvisí i omezení devizového hospodářství a umělé udržování zahraniční hodnoty marky. Do oblasti hospodářské patří i zpráva brněnského právníka J. Pošváře o zákonu z 5.7. 1934, kterým přeměněny kapitálové společnosti v Německu na podniky, jež nejsou anonymní, ale v nichž je účastenství zřejmé. Současně dochází k ústupu omezeného ručení, které se mění v ručení osobní a úplné.

V prosincovém čísle se dovídáme o jednom ze způsobů aktivity Německa na poli zahraniční politiky. Jejím cílem je šíření německé ideologie i za hranice nacistického státu. Na haagské Akademii mezinárodního práva se přednášelo vždy francouzsky, vyjimečně anglicky. Od školního roku 1933-1934 se konají pravidelné přednášky i v němčině a zároveň jsou všem absolventům pravidelně rozesílána pozvání na subskripci právnických knih a časopisů vycházejících v Německu. K nim jsou přikládány propagační materiály Hitlerovy říše, zastírající ovšem skutečný stav tamějšího hospodářství. To vše je pozoruhodné v době, kdy Německo vystupuje ze Společnosti národů.

Nový ročník Všehrdu zahrnuje lednový článek nazvaný Sárský plebiscit a co s ním souvisí. Přihlédneme-li k tomu, že plebiscit mající se konat 13. 5. 1935 byl předobrazem budoucí německé zahraniční politiky a měl zásadní ideologickou důležitost, je autor J. Kojecký velmi skromný. Jde mu především o vztah Sárska ke Společnosti národů a o vyjmenování možností úpravy vnitrostátních poměrů. Výsledkem plebiscitu má být připojení Sárska k Němec-

ku či k Francii, existuje však i možnost setrvání Sárska pod správou Společnosti národů. V žádném z dalších čísel Všehrda se o výsledku tohoto plebiscitu nedozvídáme, tím méně nacházíme jeho hodnocení z mezinárodního hlediska.

Z únorového čísla zmíněného časopisu můžeme citovat pouze několik řádků J. Pošváře, který poukazuje na vnitřní hospodářství v Německu. Čistý zisk společností převyšující 6% jejich kapitálu je povinně odváděn diskontní bance v Berlíně a ukládán ve formě říšských půjček.

Už v dubnovém čísle je zpráva o vydání zákona, kterým se od 16. 3. 1935 znovu zavádí branná povinnost a zároveň se stanovuje velikost armády na třicet šest divizí. Toto výslovné porušení Versailleské smlouvy, jmenovitě článku 160 a 173, vzbuzuje určité pochybnosti, bude-li vůbec platné vystoupení Německa ze Společnosti národů, k němuž má dojít 21. 10. 1935 - je totiž vázáno podmínkou splnění v š e c h mezinárodně-právních závazků.

Stejně jako Právník reaguje i Všehrd na reformu právnického studia v Německu. Zavedení jednotného studijního řádu, reorganizace přednášek tak, že byla prakticky vypuštěna obecná část, zavedení výuky o národu a rase a o nejnovějších politických dějinách, to vše ukazuje na to, že cílem této reformy je právník vychovaný v ideích současného režimu, který má ovládat jeho právní stránku a hájit jeho zájmy. Za ~~dot~~atek k této informaci můžeme považovat i přehled o klesajícím počtu studentek na německých vysokých školách. Týká se to především práv, kde je pokles hned po filologických studiích nejvyšší - o 48%.

J. Klímu doplňuje podrobnějším vylíčením změn v právnických studiích v květnovém čísle bratislavský L. Knappek.

Od 10. 1. 1935 přestává obligatornost určitých přednášek a zároveň se právo přestává dělit na veřejné a soukromé. K dalším změnám došlo v srpnu 1935. Za tři měsíce poté je ve Všehrdu uveden pouze jejich výčet. Patří sem především nový knihovní řád, realizovaný Nařízením o změně řízení v knihovních věcech z 5.8. 1935, vyhláškou nového znění knihovního řádu a prováděcím nařízením z 8. 8. 1935 a všeobecným nařízením o vedení pozemkové knihy vydaným týž den.

Ročník 1936 je na zprávy o německých událostech poměrně chudý. Snad nejdůležitější z nich je článek Locarnské smlouvy a Německo od J. Kojeckého v dubnovém čísle. 7. 3. 1936 předalo Německo signatářům Locarnské smlouvy memorandum, jímž prohlásilo tzv. Rýnský pařt za porušený. Vytvořením vojenského spolku Francie se Sovětským svazem se Německo cítilo být ohroženo a přestalo se považovat touto smlouvou za vázané. Obnovilo zároveň plnou suverenitu Říše včetně demilitarizovaného pásma Porýní. K tématu se autor vrací ještě v květnu, ale v krátké noticce pod názvem Evropská rovnováha již nepřináší nic nového a hodnotícího. Jedinou další narážkou na německé poměry je v 36. ročníku Všehrdu listopadová poznámka vracející se znovu k reformám právního studia. Jde tentokrát o poměr říše k římskému právu, které zde přestalo být základem juristické výuky. Přednášky z antických právních dějin byly usměrněny především ke státně-politické výchvě a ke studiu vzniku římského imperia.

Rok 1937 je vlastně posledním "mírovým" rokem Evropy, i když probíhal už ve znamení příprav Německa na dobývání okolních zemí. Rok sedmatřicátý byl završen 12. března

nem 1938, kdy vpochodovaly nacistické jednotky do Rakouska. To se projevilo i v říšském zákonodárství a pochopitelně i v zájmu českých právníků.

V lednovém čísle Všehrda dominuje zpráva o provádění čtyřletého hospodářského plánu, vyhlášeného ke Dni strany v Norimberku. Zmocněncem pro čtyřletku se stal 18. 10. 1936 H. Göring, který 5. 11. stanovil za přestupky proti svým nařízením tresty vězení a pokuty v neomezené výši. Podléhala mu téměř všechna odvětví průmyslu, hlavně však zemědělství, kde se začala prosazovat silná centralizace a státní dohled na hospodaření s výpěstky. 20. 1. 1936 byla vytvořena ústředna pro zahradnické a vinařské produkty, již 6. 10. je zavedeno ústřední hospodaření s obilím, 23. 10. jsou pevně stanoveny ceny masa a 29. 10. dochází k centralizaci hospodaření v lesnictví, zahradnictví a vinařství. Září je pak ve znamení změn prováděných ministrem spravedlnosti. Od 29. 9. je možno všeobecně nebo v některých případech zakázat nahlížení do veřejných knih u soudů a do soudních spisů, od 3. 9. plynou všechny soudní pokuty do říšské pokladny. Nejdůležitější však jsou dva výnosy říšského kancléře. Stanoví se jimi povinná vojenská služba na dva roky a stejně povinná pracovní služba na půl druhého roku.

Z ledna 1937 pochází recenze na knihu Fr. Bauera *Mein Kampf*, Hitler o sobě a o svých dílech; která vyšla v nakladatelství Orbis na konci roku 1936. Podtržena je především neúprosná logičnost a stavba Hitlerova textu, provázená železnou důsledností jeho vývodů. *Mein Kampf* prý nevyniká vysokou úrovní myšlenkovou, ale názory jeho autora bychom měli znát, abychom věděli, s kým máme

v evropské politice počítat. Tolik recenzent ke knize, jejímž námětem byl už po čtyři roky v Německu uskutečňovaný program. V květnu je ve Všehrdu jenom pár řádek o tom, že proti českému vydání Mein Kampf podali němečtí nakladatelé žalobu pro překrucování díla. Přitom česká parafráze nacistické bible nepřináší žádnou kritiku knihy a už vůbec není schopna porovnávání skutečného stavu v Říši v sedmatřicátém roce s programem v Hitlerově díle naznačovaném.

Dubnové vydání časopisu přináší rubriku Z nového zákonodárství. Podle ní vešla za poslední období v Německu v platnost tato nařízení, vyhlášky a zákony: 9.1. 1937 vyhláška o povinnosti ohlášení zásob žita a pšenice, 21. ledna nařízení o výdeji povolení k obchodu s dobytkem, 26. ledna nová služební pragmatika pro státní zaměstnance, 30. ledna zákon o akciových a komanditních společnostech, 13. února nový notářský řád a 18. února zákaz nábora pro občanskou válku ve Španělsku.

Pokusíme-li se shrnout a zhodnotit zprávy zabývající se v odborných časopisech naší problematikou, můžeme dospět k několika závěrům. Početně neukazují zmínky o německém státoprávním životě na zvýšený zájem o dění v této zemi. Poměrně hojně se objevují články o jiných evropských zemích, přičemž na některé právní a politické oblasti je soustředěna značná pozornost. Příkladem může být soustavné sledování událostí v Jugoslávii a v Rakousku. Pokud však nacházíme práce zaměřené na problematiku německou, stojíme často před krátkými notickami, konstatujícími pouze změnu určitého právního předpisu, avšak s minimálními pokusy o zevšeobecnění. Jistěže rubrika Zprávy, kam byly

tyto informace většinou zařazovány, neměla za úkol přinášet hluboké teoretické úvahy. Je však zarážející, že ze strohých konstatování se takřka nikdo nepokusil o obecnější teoretické závěry. Vyjímkou může být snad jen rozsáhlejší studie E. Olšara z října 1934 o reformě trestního práva v Německu. V rámci trestně-právní nauky je tematika pojednána jistě dostatečně, hledáme-li zde však souvislosti mezi změnou v platném právu a změnou politické situace v Německu, opět je nenacházíme. Žádný z příspívatelů Právnicka ani Všehrda se nepropracoval dál než k pozitivistickému konstatování změn, eventuelně k prostému srovnání situace nastalé se stavem předešlým. I přes to, že většina právníků němčinu ovládala a měla tak možnost - bez ohledu na českou vezzi z roku 1936 - seznámit se s A. Hitlerem prostřednictvím jeho knihy Mein Kampf, nebylo zřejmě obecně pocíťováno nastolení vlády NSDAP pro náš stát za nebezpečné. Zdánlivě nereálné požadavky Hitlerovy byly podceňovány, a tak nikdo nezpozoroval, že veškeré politické, hospodářské a právní změny dokonale zapadají do schematu vypracovaného už ve třiatřicátém roce. Nikdo také nepojal prováděné změny v zákonodárství jako celek a nepoukázal na silnou centralizaci a protimírovou politiku Říše. Žádný z českých juristů si zřejmě nepoložil otázku dalšího vývoje německého státu ani dalšího vývoje Evropy. Pokud se tak stalo, na stránkách odborných časopisů se to neodrazilo. Důvodů bylo zřejmě několik. Od konce první světové války a od vzniku Československa se u nás prosadil protiněmecký - či spíše protiříšský - kurs. Němci jako početná národnostní menšina měli svoje právnické centrum v německé právnické fakultě a čeští práv-

níci se zaměřovali na problematiku českou nebo všeobecně zahraniční. V citovaných statích bylo také poukazováno na ústavnost převzetí vlády NSDAP, čímž se zdála vyřešena otázka ústavnosti i další činnosti nacistické vlády. Vůbec nikdo už nereagoval na německé politické poměry ve dvaatřicátém roce, kdy působením nacionálních socialistů neschopných a neochotných vytvořit koaliční vládu zuřila po celé zemi volební a politická válka. Naprostá nestabilita vlád tohoto období zapříčinila, že nacisté mohli použít až teroristického nátlaku na vládní kabinet, presidenta i říšský sněm. Jeho vyvrcholením bylo nastoupení A. Hitlera do funkce říšského kancléře. Také tyto souvislosti nikdo z právnických kruhů neodhalil.

V československých buržoazních kruzích byl naopak Hitler ve funkci kancléře vítán. Jeho pravicová vláda prý zjedná státní, hospodářský a finanční pořádek. Takový byl názor, publikovaný například v novinách *Hospodářská politika*. Hospodářský rozhled byl nacistickou mocí nadšen ještě více. V nové německé hospodářské politice viděl důkaz, "jak dokonale, přesně a cílevědomě pracuje velkokapitál a velkopřůmysl." Zůstává otázkou, do jaké míry byli také českoslovenští právníci příslušníky této buržoazní frakce a do jaké míry přejímali její názory. Z celkového pohledu je zřejmé, že lidé, kteří měli tehdy k daným problémům nejblíže a měli i vzdělání, které by jim mělo umožnit objektivně posoudit poměry v Německu - právníci - hodnotili politický vývoj našeho severozápadního souseda naprosto nesprávně. Neozvaly se hlasy varovné od lidí povolaných; proto na podzim roku 1938 se mohly ozvat i mezi nimi pouze hlasy zoufalé.

Prameny:

1. Gesetz, betreffend die Vervassung des Deutschen Reichs vom 16. April 1871, In: S. Balík, K. Litsch, K. Malý, Texty ke studiu obecných dějin státu a práva, Praha 1971
2. Gesetz, betreffend die Vervassung des Deutschen Reichs vom 11. August 1919 / Výmarská ústava / In: L.c.
3. Verordnung des Reichspräsident zum Schutz von Volk und Staat vom 28. Februar 1933
4. Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Staat /Ermächtigungsgesetz/ vom 24. März 1933
In: W. Hofer, Der Nationalsozialismus Dokumente 1933-1945, Frankfurt am Mein 1957
5. Gesetz gegen die Neubildung von Parteien vom 14. Juli 1933. In: l.c.
6. Gesetz zur Sicherung der Einheit von Partei und Staat vom 1. Dezember 1933. In: l.c.
7. Gesetz über den Neubau des Reiches vom 30. Januar 1934, In:lcc.
8. Gesetz über die Aufhebung des Reichsrats vom 14. Februar 1934, In: l.c.
9. Gesetz über Massnahme der Staatsnotwehr vom 3. Juli 1934, In: l.c.
10. Gesetz über das Staatshaupt des Deutschen Reichs vom 1. August 1934.

Literatura:

1. H. Buchheim, Anatomie des SS-Staates, Oltenund Freiburg im Breisgau 1965
2. R.N. Foustka, Odraz konečného přechodu od buržoazně-

- demokratické formy vlády k fašistické v zákonodárství Německa, Právněhistorické studie VI/ 1960 Praha.
3. A. Friedrichs; Die Nationalsozialistische Revolution 1933, Berlin 1941
 4. L. I. Gincberg, Na puti v imperskuju kanceljariju Moskva 1972
 5. J. Goebbels, Vom Kaiserhof zur Reichskanzlei, listy z denníku 1932-1933, Praha 1942
 6. W. Hofer, Der Nationalsozialismus Dokumente 1933- 1945 Frankfurt am Mein 1957
 7. J. Charvát, Dějiny novověku IV, Praha 1973
 8. K. Litsch, K historickým podmínkám vzniku nacismu a vývoji německého parlamentarismu, Právněhistorické studie, Praha
 9. E. Rádl, O německé revoluci, Praha 1933
 10. Právny obzor, ročníky 15 - 20, Bratislava 1932-1937
 11. Brávník, ročníky 70 - 74, Praha 1931 - 1935
 12. Všehrd, Praha 1931 - 1937